

LJUBLJANA, dne 15. marca 1909.

POPOTNIK

▷ Pedagoški in znanstven list. ◁

Letnik XXX.

Štev. 3.

VSEBINA:

1. L. Černej: Lavtarjeve računice	65
2. L. Černej: Kuga v šoli	66
3. Dr. Boris Zarnik: Darwin	67
4. Umetniški vzgoji	76
5. —a.: Odlomek iz spisnega pouka	81
6. Miro Šijanec: Lev N. Tolstoj o vzgoji in naobrazbi	85
7. Književno poročilo	90
8. Razgled: Listek 93 — Pedagoški paberki 95 — Kronika	96

Last in založba

„Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: **Anton Sterlekar.**


„Učiteljska tiskarna“

last „Učiteljskega tiskovnega društva“,
registr. zadruga z omejenim jamstvom

v Ljubljani, Gradišče št. 4

priporoča slavnim krajnim šol. svetom,
šolskim vodstvom in učiteljstvu

uradne tiskovine

iz svoje zaloge. 

Ceniki se pošiljajo na zahtevo zastonj. Ÿ Po-
strežba točna. Ÿ Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča
dela ter jih izvršuje okusno in po solidnih cenah.

Izvrševanje tiskovin v enobarvnem in večbarv-
nem tisku. Ÿ Tiskanje muzikalij in časopisov.

LITOGRAFIJA.

Telefon št. 118. Ÿ Poštna hranilnica št. 76.307.



Lavtarjeve računice.

Ludovik Černež.



Dobra stvar se da sicer zavlačevati, a ne da se zadržati! Ta tolažilni izrek mi je prišel na misel, ko sem izvedel, da se je Lavtarjeva računica za prvo in drugo šolsko leto končno vendarle odobrila. Odobrenju kake učne knjige se še menda ni upiralo tako trdovratno, kakor baš pri Lavtarjevih računicah in — odkritosrčno rečeno — dvomil sem že, da bi častitljivi mož sploh doživel to očitno pripoznanje najvišje šolske oblasti za neumorni trud vsega svojega življenja. — — —

Spominjam se, kako se je pred mnogimi leti pri neki uradni konferenci govorilo o računicah. Dotični gospod referent je z veliko vnemo zastopal ideje, ki so se deloma rodile, deloma kristalizirale v Lavtarjevi glavi. Čudil pa sem se, da Lavtarjevega imena — skoraj bi rekel principijelno — ni imenoval. Ko je končno priporočal računico, ki se nikakor ni vjemala z zastopanimi idejami, sem se odločno zavzel za svojega učitelja. Referentu, ki se je skušal skriti za g. predsednika, pa je prišel na pomoč star pedagog s kratko sodbo: „Lavtar ist ja schon längst abgetan!“ — Počakaj malo! sem si mislil. A deda aprobacije ni dočakal, vsaj ob katedru ne. Dočakal pa jo je avtor in to me srčno veseli!

Ni moj namen, da bi podal tukaj kritiko računice. Vsem, ki smo bili Lavtarjevi učenci, je znana njegova metoda in kdor je deloval vestno po njej, jo tudi prizna in zastopa. Lavtar ima med svojimi bivšimi učenci odločne zastopnike in propagatorje in zato se ni bilo batí, da bi bil res kdaj „abgetan“.

Zakaj pa se je odobrenje tako dolgo zavlačevalo? Vzroki so morda različni. No, najbolj umljiv bi bil ta, da je Lavtar nastopil z doslednim ločenjem glavnih operacij v prvem šolskem letu popolnoma novo pot. In kar je novo, ne velja povsod. —

Komaj smo že čakali, da bi dobili računico vsaj za prvo in drugo šolsko leto; zakaj poučevati po Lavtarju z Močnikovo knjigo je bilo vsekakor težavno delo in je spravilo marsikoga z nove poti na staro, oglašeno cesto, če ne v — jarek.

In vendar ima to zavlačevanje tudi dobro stran: v roke dobimo knjigo, kot popolnoma zrel sad duševnega žitja moža-metodika, ki se je do svoje sive starosti z nepopisljivo, občudovanja vredno mladeniško navdušenostjo bavil s svojim predmetom.

A tudi tisti učitelji, ki niso bili Lavtarjevi učenci in ki se morda še niso seznanili z njegovo metodo, se bodo z računico kmalu spoprijaznili, ko bodo videli lepe uspehe ter takorekoč igraje dosegli smoter.

Računica je do pičice metodično urejena in ni mogoče izgrešiti poti. Razentega bo izdal Lavtar potom „Šolske matice“ navodilo v podrobnih lekcijah.

Dragi tovariši! Naša skrb bodi zdaj, da se računica čimprej uvede. Vi, Lavtarjevi učenci, skrbite za to, da se bo, ako treba, podavalo pri društvenih zborovanjih ali pri uradni konferenci o pomenu metode in računice našega velikega učitelja. Zanesljivo pa se naj pri uradnih konferencah vseh okrajev stavi predlog, da se uvede z novim šolskim letom povsod Lavtarjeva računica za prvo in drugo šolsko leto!



Kuga v šoli.

Napisal L. Černej.



uga? Kaj?! Kje pa?!!

Morda včasih tudi pri tebi prijatelj! Toda ne vstraši se grozne besede, ki zbuja misli na nevarno bolezen in na kupe mrtvecev! Tako hudo ni! In vendar rabim to besedo po pravici; zakaj prvič je zevanje — to imam namreč v mislih — res kužno in drugič povzroča v šoli tudi smrt, najsi le začasno smrt duha.

Tam doli v kotu, kamor ne segajo prav svetlobni žarki, je odprl deček na široko svoja usta, da bi mu vkljub polumraku lahko preštel bele zobe.

Bog ve, zakaj! Morda je moral revež vstati, ko je petelin prvič zapel ter delati več ur, da je prišel že izmučen v oddaljeno šolo; morda mu ni dobro v želodcu, ker se je preveč nadeval težkih žgancev in kislega zelja, da bi bilo dovolj za ves dan, tembolj ker ni ravno kruha pri hiši; morebiti je kriva večja toplota v razredu; morebiti — — no, no, morebiti pa — ti!

Zazeval je! Nekoliko trenutkov pozneje odpre njegov sosed čeljusti tako na široko, da se skoraj vstrašiš za kodroglavca, ki sedi pred njim. Toda, že daje tudi tega! Ker si ga ravno pogledal, si ga neprijetno zmotil, Sili se stisniti zobe na zobe, toda zastonj! Kakor hipnotiziran mora posilem odpreti usta in običajno zamižati.

In dragi moj, ako ničesar ne ukreneš, zeva ti v kratkem času pol razreda in končno tudi ti. Lahko noč! —

Ali ni to kuga?! — Ni dvoma, da vpliva zevanje kužno na druge, kakor tudi n. pr. kašelj. Ako začne, recimo v cerkvi, med pridigo kašljati stara babica in njena soseda, kašlja v kratkem času toliko ljudi, da ne slišiš več propovednika. In ako gledaš zevača, ali pa slišiš z zevanjem združeno močnejše dihanje, zašegeče te nekaj v grlu in nehote se ti razširijo prsi in pljuča in obenem odpro usta. To je torej nekako okuženje v daljavo brez bacilov, recimo psihično okuženje.

Tukaj se spominjam na drastično sliko v nekem šaljivem listu. Deželan je prišel z vso svojo mnogoštevilno obitelji v mesto. Pred velikanskim spomenikom, levom, kakor ga mislijo postaviti v Gradcu na grajskem griču nekemu junaku, se ustavi zanimiva kompanija ter občuduje bronasto zver. Toda nesrečni lev strašno zija in zato zeva tudi vsa obitelj od očeta do najmanjšega otroka nedoločenege spola. Kažejo si z levom zobe, kakor da bi se hoteli zdaj in zdaj spoprijeti! — Dober opazovalec je bil mož, ki je to naslikal!

Zeva končno vsak človek. Zdravniki trdijo, da daje to znamenje utrujenosti, pri bolniku še vedno upanje na ozdravljenje. Toda za šolo to ni in ni dobro znamenje. In če tudi naučimo otroke, da si pri zevanju z dlanjo lepo zakrijejo ustno votlino.

Kakor vsaka kužna bolezen, se da tudi zevanje takoj v začetku laže zatreti nego tedaj, ko se je že razširilo. Pred vsem je treba, da vzdramiš zevača. Pokličí ga takoj, še preden je zaprl usta in vprašaj ga večkrat, da bo prisiljen paziti. Pazljivost je najboljšo sredstvo zoper to kugo.

O pazljivosti v šoli pa prihodnjič nekaj malega!



Darwin.

(K stoletnici njegovega rojstva.)¹



petek 12. februarja je preteklo stoletje, odkar se je narodil v Shrewsburyju na Angleškem mož, čigar življenje stoji v najožji zvezi z velikanskim napredkom bijoloških znanosti prošlega stoletja, mož, ki se mu je posrečilo skoro popolnoma dvigniti zastor, ki je zakrival skrivnost vesoljne organske prirode. — Darwin.

Darwin, to ime pomeni početek nove prosvitljene dobe v bijoloških znanostih.

Le s težavo nam je dandanes mogoče popolnoma umevati klavarno stanje bijološke vede pred nastopom tega veleuma. Bijološke stroke: anatomija in fizijologija na eni strani, na drugi strani popisujoča sistematiška zoologija in botanika, bile so tedaj brez vsake notranje zveze. Vse je bilo

¹ „Slov. Narod.“

le golo naštevanje raznih pojavov, raznih oblik, brez vsakega globočjega umevanja. Nauk o živih bitjih je bil tedaj le popisujoča znanost, kot svojo nalogo so tedaj smatrali bijologi, popisati kolikor mogoče mnogo vrst in rodov živih bitij. Zakaj so si pač ta bitja tako podobna, kako da so pač nastala, zakaj da so ravno tako oblikovana in ne drugače, na vsa ta vprašanja tedaj ni bilo dobiti odgovora. Seveda so nekateri duhovitejši naravoslovci uvideli praznoto tega početja: že Buffon je skušal pokazati, da so se razvile višje živali iz nižjih; Lamarck je v svoji „Philosophie zoologique“ obširno razložil svoje nazore o postanku živih bitij, z največjo odločnostjo je nastopil za descendenco, za nauk, da so se živa bitja polagoma razvila drugo iz drugega; na pariški akademiji je zagovarjal Geoffroy St. Hilaire nauk o descendenci proti anatomu in paleontologu Cuvierju; tudi pesnik Goethe je slutil, da obstoji neka kavezna zveza med organizacijo raznih bitij. Toda ti poskusi so ostali osamljeni. Večina učenjakov jih je popolnoma prezrla, in Linnéjev izrek „tot numeramus species, quot ab initio creavit infinitum eus“ je obdržal prej ko slej svojo veljavo.

Toda temu nauku so bile ure štete. Na polju geologije se je pojavilo popolnoma novo načelo, načelo, da zamorejo najmanjši učinki, ki se stalno ponavljajo, v dolgi vrsti stoletij in tisočletij provzročiti velikanske premembe v naravi. V svojih „Principles of geology“ je pokazal slavni angleški geolog Lyell, da so vse tvorbe na zemeljski skorji nastale polagoma, brez vsakih katastrof, pokazal je, da v razlago postanka skladov zemeljske skorje popolnoma zadostujejo male neznatne izpremembe, kakor jih tudi dandanes opazujemo povsodi v naravi, da so bile pa pač geološke dobe mnogo daljše, kot so preje mislili. Lyellov nauk je kmalu zadobil občno veljavo; le v bijologiji je ostalo vse še brez notranje zveze, neumevno, v gotovem smislu nasprotujoče geološkim nazorom.

To je bila karakteristika dobe, ko je nastopil Darwin. Res srečen naključek je bil, da se je narodil ta veliki genij v času, ko je bila bijologija polna paradoksov, ko je ta znanost takorekoč čakala, da pride rešenik, ki jo osvobodi teh nasprotij.

Na vseučiliščih v Edinburgu in Cambridgeu se je mladi Darwin prvič podrobneje seznanil z naravoslovjem, ki se ga je z vso vnemo poprijel. Največjega pomena za njegovo naravoslovno izobrazbo je pa bilo potovanje okolo sveta s hidrografske ekspedicije ladje „Beagle“, ki ji je bil 22letni Darwin prideljen kot naravoslovec. Z največjo marljivostjo je proučeval mladi Darwin prirodoslovje dežela, ki jih je objadral. Na tem potovanju je prišla mlademu učenjaku prvokrat misel, da vrste (species) niso stanovitne, nego da se preminjajo. Videč v južni Ameriki, kako podobno je izumrlo živalstvo, čigar okamenine je našel, sedanjemu živalstvu tega kotingenta, kako spominjajo dandanes živeči lenivci in pasanci na izumrle ogromne megaterije in druge redkozobe, si je stavil vprašanje: je li res današnje žival-

stvo popolnoma nova tvorba, niso li današnje živali le potomci živalstva prejšnjih dob? Kako naj drugače razlagamo to podobnost? Še večji vtisk je napravilo na mladega Darwina živalstvo vulkanskega otočja Galapagos v Tihem morju. Darwin je spoznal, da se živalstvo tega otočja v mnogih ozirih sklada z živalstvom južne Amerike; dasi so vrste (species) na otočju različne od onih v Ameriki, je vendar občni karakter živali isti kot na celini. Odkod ta podobnost? Zakaj vendarle mala razlika? Odkod te živali na otočju, ki se je mnogo pozneje dvignilo iz morja kot pa južna Amerika? Odgovor na vsa ta vprašanja je bil le ta, da ima živalstvo na otočju in na celini skupne prednike, ki so živeli v južni Ameriki ter so po raznih naključjih zašli i na to samotno otočje. Radi drugačnih življenjskih pogojev so se razvijale živali na otočju drugače kot na celini, zaradi tega ta podobnost in obenem različnost vrst. Otočje Galapagos je v mladem Darwinu omajalo dogmo o stanovitnosti vrst in od tedaj je posvetil vse svoje mišljenje in delovanje problemu postanka vrst živih bitij.

Darwin je imel neki poseben dar za umevanje gori omenjenega načela, ko ga je Lyell uvedel v geologijo. Vsa dela Darwinova preveva duh tega principa. To vidimo že takoj v prvem večjem delu, ki ga je priobčil Darwin po povratku v domovino, „The structure and distribution of coral reefs“ (o ustroju in razdelitvi koralnih otočij). Posebno v Tihem oceanu in na obalah avstralskih je mnogo otočij, ki obstoje izključno iz koral, katere so narasle v teku tisočletij do tako ogromnega obsega. Kako so pač nastale te samostojne koralne grude sredi morja, ko rasto vendar v normalnih razmerah koral samo na morskem obrežju. Darwin je jako genijalno pojasnil postanek najrazličnejših oblik teh otočij in sicer z dviganjem ali pogrezanjem onih obrežij in otokov, kjer so prvotno te koral rasle. Koralne uspevajo samo malo pod površino morske gladine. Ako se začne obrežje, na katerem rasto, pogrezati, morajo koralne vedno višje in višje rasti, da zamorejo ostati v isti višini z morskimi gladinami. Rezultat tega pogrezanja je ta, da ostane tam, kjer je bilo prvotno obrežje, samo barijera koral, katero loči pas morja od novega obrežja. Ako so koralne prvotno obdajale obale malega otočiča, ki se je začel pogrezati, ostane potem, ko se je otok popolnoma pogreznil pod morje, samo okrogla koralna barijera, takozvani atol. Seveda rasto koralne silno počasi, toda zemeljska skorja se tudi silno počasi pogreza, za to je treba za postanek takih otočij neizmerno vrste tisočletij — Lyellovo načelo. Tudi eno zadnjih del Darwinovih nam kaže, kako globok vtisk je napravil nanj ta princip; v tem delu je pokazal Darwin kako velikanskega pomena so zemeljske gliste za tvorbo črne zemlje (humus). Dokazal je, da je skoro vsa črna zemlja posledica delovanja glist, ki požirajo razpalo listje in druge organske ostanke ter potem to prebavljeno hrano na površju zemlje zopet odlože. Na ta način se vedno prenavlja in obenem razrahlja humus na površini, kar je velikanskega pomena za uspevanje rastlin. Seveda so učinki

posameznih črvov neznatni, toda v veliki množini in v daljšem času zamore izvršiti tudi najmanjši črv ogromno delo.

Lyellovo načelo o kopičenju malih učinkov in neštevilna opazovanja na potovanju okolo sveta so bili činitelji, ki so v mladem učenjaku vedno bolj in bolj utrjevali prepričanje, da vrste živih bitij niso stanovitne nego da se preminjajo. Za naše oko so seveda stanovitne, toda male izpremembe, takozvane varijacije, ki jih komaj opazimo, se kopičijo in kopičijo, generacija sledi na generacijo in po tisočletjih se na ta način razvije iz ene forme več različnih vrst.

Toda mladi mož ni takoj bruhnil na dan s svojimi nazori. Celih 32 let je zbiral z neumorno marljivostjo podatke in dejstva, ki govore za nestanovitnost vrst. Da spozna delovanje dednosti in križanja raznih vrst, je posebno marljivo proučeval pasme golobov, paril jih je med seboj ter skušal dognati, od kod da izvirajo vse te različne varijetete, ki se mnogokrat bolj razlikujejo med seboj kot pa dva različna živalska rodova. Posrečilo se mu je po dolgotrajnem parjenju raznih golobjih pasem dobiti pasmo, ki se je popolnoma strinjala z divjim golobom. Jasno mu je bilo, da morajo golobje pasme imeti v sebi talentne lastnosti divjega goloba, ki se po dolgotrajnem križanju zopet pokažejo. Ta pojav je bilo mogoče samo tako razložiti, da izvirajo vse pasme domačega goloba iz divjega goloba. Ako je pri pasmah golobov tako, ne velja morda isto za vsa živa bitja? So li vrste (species) kaj drugega, kot pasme, ki so se zaradi daljšega obstoja tako utrdile, da križanje vrst ni več tako lahko izpeljivo? Ne izvirajo morda razne vrste enega rodu n. pr. razne mačke iz ene praoblike, ki je v prejšnjih dobah živela in je že izumrla? Ne velja potem morda isto i za te praforme, ki so zopet prvotno kot variacije enega skupnega prednika nastale? Da izvirajo torej n. pr. vsi sesavci iz ene prvotne forme, da morda i vsi vretenčarji? Niso li vsa živa bitja morda potomci ene ali par prvotnih oblik, da so se torej živa bitja razvila polagoma iz nižjih form v onih neizmerno dolgih geoloških dobah? Vedno bolj in bolj so zoreli ti nazori v mladem možu. Toda on je bil pravi učenjak, ki mu ni bil nikdar noben problem zadosti utemeljen. Polovico svojega življenja je razmotrival ta vprašanja; kjer je našel še kako hibo, je takoj skušal bodisi s pomočjo poizkusov, bodisi s pomočjo paleontoloških in anatomskih dejstev izpolniti vrzeli. Kamor je pogledal, povsod je našel samo dokaze za svoj nazor o postanku živih bitij. Prehodne oblike med raznimi dandanes ločenimi rodovi mu je nudila paleontologija; primerjajoča anatomija mu je kazala, kako so vsi organi posameznih živalskih skupin zasnovani po istih načelih, da sestoji noga krokodilova, ptičja perot in kitova plavuta iz kosti urejenih po istem načrtu; pri embrionalnem razvoju je videl, da so si prvotno embrioni najrazličnejših form silno podobni, da se pojavijo razlike šele v teku individualnega razvoja; iz geografske razdelitve živali je razvidel, da so vrste istih

rodov v tem različnejše med seboj, čim bolj so oddaljene v prostoru druga od druge; vse bijološke stroke so mu nudile ogromno število dokazov. Tako je polagoma nabral nepregledno vrsto dejstev, ki govore z neovržno logiko za nauk, da vrste (species) niso ničesar stalnega, nego samo začasne oblike, da so se vsa živa bitja razvila iz nižjih form, da je vsa organska narava nastala v teku geoloških dob iz malega števila primitivnih oblik, ali morda iz ene same praforme.

Somerno s temi raziskavanji je zorel v Darwinovem duhu še drug, mnogo težji problem: kaj je vzrok tej descendenci živih bitij? Zakaj so se dalje in dalje razvijala, zakaj ni ostalo pri primitivnih formah? Je-li možno to potom naravnih zakonov razložiti?

Leta 1838. je čital Darwin po naključju Malthusovo knjigo „Essay on population“, kjer skuša Malthus dokazati, da raste število prebivalstva v geometriški progresiji (1, 2, 4, 8, 16 itd.), množina hrane pa le v aritmetički progresiji (1, 2, 3, 4, 5 itd.), da mora torej zaradi množenja prebivalstva nastati pomanjkanje hrane in torej boj za hrano, za obstanek. Že na svojem potovanju je Darwin spoznal, kako ljut je boj med živimi bitji, kako se bore za vsako trohico hrane neštevilne vrste raznih živali in rastlin, kako veliko število individuov podleže v tem boju; kako neštevilni so mladiči pri raznih živalih in koliko jih pogine, preden da se zamorejo ploditi. Pri čitanju Malthusove razprave je šinila Darwinu v glavo misel, da morajo pri tem boju slabše organizovane varietete podleči in izumreti, boljše organizovane, jačje in krepkejše pasme zmagati in se ohraniti. Da je mnogo živih bitij popolnoma izumrlo, je bilo Darwinu iz njegovih geoloških in paleontoloških študij jasno, saj je videl v južni Ameriki okostja velikanskih izumrlih sesavcev. Ni li bil vzrok njih izumiranju, da so nastopile polagoma druge življenske razmere, za katere je bilo treba novega prilagodenja? Da so morale zato stare forme podleči v boju z varietetami, ki so bile boljše organizovane? Še bolj so se utrdili ti nazori o delovanju boja za obstanek, ko se je počel baviti Darwin z rejo golobov in drugih domačih živali ter domačih rastlin. Kako postopajo pač živinorejci ali vrtnarji, ako žele doseči kako posebno pasmo? Vsa živa bitja imajo lastnost varijacije, t. j. da potomci niso nikdar niti popolnoma enaki starim, niti popolnoma enaki med seboj, eden je manjši, drugi je večji, ta je svetlejša barva, oni temnejša itd. Ako hoče n. pr. napraviti vrtnar iz bele cvetke rdečo, izbere med belimi ono, ki ima najbolj rdečkast ton, ter poseje njeno seme. Večina novih cvetk bo imela oni rdečkasti ton, nekaj jih bode pa svetlejših, a nekaj tudi še bolj rdečkastih. Te slednje zopet vrtnar izbere ter poseje njih seme. Med potomci teh bodo nekatere rastline, ki bodo še bolj na rdeče variirale, te bode zopet vrtnar izbral, posejal itd. Po pet do desetkratnem ponavljanju tega postopanja doseže lahko več vrtnar skoro vsako poljubno barvo cvetk. To

je bilo tudi načelo, po katerem je postopal človek, ko si je vzgojil razne pasme domačih živali in rastlin. Darwin je primerjal te pasme z vrstami (species) živih bitij sploh ter si je torej stavil vprašanje: niso li morda razne vrste živih bitij nastale po tem načelu? Ni li morda v naravi kak princip, ki tudi na sličen način izbira, kakor vrtnar ali živinorejec? Kako je našel odgovor na to vprašanje, smo že gori pojasnili: boj za obstanek je ta princip, ki izbira najprikladnejše oblike. One variacije, ki so najbolj prilagodene živlenskimi pogojem, se ohranijo v boju za obstanek, one najbolj uspevajo in se najhitreje množe ter izpodrinejo tako polagoma manj prikladne varietete, ki so v boju oslabele in ki morajo zaradi tega s časom izumreti. Da pojasnimo na konkretnem slučaju ta nazor, vzemimo razmerje med zverinami in živalmi, ki jim služijo v plen, n. pr. gazelami. One zverine, ki tako variirajo, da so njih mišice posebno jake, da zamorejo dobro skakati in teči, bodo najbolj uspevale, ker bodo ujele največ plena. Dobro uspevale bodo pa tudi zverine, ki imajo dobra čutila, dobro oko in dober vonj, in ki so take barve, da se morejo kolikor mogoče neopaženo približati gazelam. Te dve varieteti bosta torej v boju za obstanek zmagali, oni bodeta dobili največ hrane ter se bodeta zaradi tega najbolj plodili. Druge manj prikladne varietete zverin bodo počasi izumrle. Na ta način se bosta iz ene vrste zverin razvili dve vrsti, ena s posebno jakimi mišicami, druga z dobrimi čutili in z barvo, ki se malo razlikuje od tal. Istotako se bodo tudi gazele spopolnile. Pri gazelah bodo uspevale varietete z dobrim vidom in vonjem ter z dolgimi nogami in lahkim vitkim stasom, torej varietete, ki bodo najbolj in najbrže mogle zverinam uteči; počasne in neoprezne varietete bodo pa izumrle, ker jih bodo zverine raztrgale.

To je princip, ki ga je uvel Darwin kot razlago za descendenco, kot razlago za postanek onih tako prikladnih in smotrenih oblik, ki jih najdemo povsod v organski naravi. Nazval je to načelo naravni izbor ali selekcijo (natural selection). Toda Darwin ni bil mnenja, da je to edini faktor, ki deluje pri tvorbi raznih form. On je bil prepričan, da se lastnosti pridobljene v individualnem življenju podedujejo na potomce, da so torej prilagodjenja dedna. Mnogo novih oblik je po njegovem mnenju nastalo na ta način, da so se ta prilagodila na nove razmere in da so se ta prilagodjenja podedovala na njih potomce; selekcija je bila lahko pri tem izključena. Organi, ki se mnogo uporabljajo, se ojačijo in spopolnijo, n. pr. mišice pri telovadcih, organi, ki se ne uporabljajo, oslabe. Da so n. pr. podzemskie živali slepe, razlaga Darwin tako, da te živali pod zemljo niso več upotrebljale svojih oči, oči so torej oslabele in to se je podedovalo na potomce, kjer se je ta lastnost še bolj utrdila, tako da so s časom oči popolnoma degenerirale in izginile. Tudi križanje dveh varietet je po Darwinovem mnenju pod gotovimi pogoji v stanu proizvajati nove oblike.

To bi bile vodilne misli glavnega Darwinovega dela „On the origin of species by means of natural selection“ (o postanku vrst s pomočjo naravnega izbora), ki ga je izdal l. 1859. V tem delu je harmonički razvrstil dejstva, ki pričajo za descendenčno teorijo in za teorijo selekcije, podatke, ki jih je tekom let zbral z neumorno marljivostjo.

Uspeh Darwinovega dela je bil velikanski. Bijološka znanost si je sedaj takorekoč oddahnila; večina tedanjih bijologov je čutila paradoksnost dogme o stanovitnosti vrst, toda niso si znali pomagati; Darwinov nauk je na mah pojasnil vse probleme primerjajoče anatomije in embriologije, paleontologije in sistematiških strok. V kratkem je pridobil Darwin večino bijologov na svojo stran in na plodovitem temelju descendenčne teorije so se razvile nove bijološke discipline, kojih smoter je bil, dognati sorodstvo raznih skupin živih bitij, dognati njih rodovnik. Na celi črti je zmagal Darwin, descendenčna teorija je postala v kratkem nerazrušna posest bijologije, ki se je pod njenim vplivom razcvela v najobširnejšo naravoslovno stroko.

V delu „Origin of species“ Darwin ni priobčil vsega, kar je v teku let proučil in opazoval, nego samo glavne poteze. V naslednjih letih je izdal še nekaj del, v katerih je obdelal nekatere posamezne točke iz problema descendance, ki jim je posvetil pri svojih dolgoletnih poizkusih in raziskavanjih posebno pozornost. Leta 1868. je izšlo delo „The variation of animals and plants under domestication“ (O variaciji udomačenih živali in rastlin), v katerem je obširno objavil svoja temeljita opazovanja o variacijah in bastardovanju raznih domačih živali in rastlin ter je s tem podrobneje utemeljil svoja izvajanja o razvoju vrst iz posameznih varietet.

L. 1871. je naposled priobčil delo „The descent of man, and selection in relation to sex“ (O izvoru človeka in o spolnem izboru), ki je tudi v krogih lajikov zbudilo zanimanje. Že v „Origin of species“ najdemo stavek: „Razjasniti bode najbrže mogoče izvor človeka in njega zgodovino“. Toda Darwin tedaj (l. 1859) še ni hotel izreči določno svojega mnenja o tem problemu, ker je bil misli, da bi to utegnilo marsikoga odvrniti od njegovih teorij. Darwinovi pristaši Huxley, Haeckel, C. Vogt i. dr. so svojega mojstra prehiteli ter so že početkom 60 let izveli konsekvencije descendenčne teorije tudi za človeka. Teh izvajanj so se seveda takoj polastili razni popularizatorji znanosti, posebno tedanji materialisti ter so na precej nedelikatni način raztrobili nauk o postanku človeka ter obenem skušali pri tem poudarjati svoje materijalistovske nazore, kot da so ti slednji v kaki zvezi z Darwinovimi teorijami in vobče z naravoslovjem. Dèrendaj, ki so ga dvignili materijalisti, gotovo ni bil na korist popularizaciji Darwinovih naukov, zakaj mnogo lajikov je dobilo vtisk, da sta descendenčna teorija in materijalizem eno in isto; ker se zaradi svojega svetovnega nazora niso strinjali z materijalizmom, so zavračali potem tudi Darwinovo delo „Descent of man“ zaradi tega na kroge lajikov ni napravilo istega vtiska, kot bi ga bila na-

pravila ta temeljita, znanstvena in stvarna publikacija, da niso preje materialisti s svojimi napadi na razna svetovna naziranja odvrnili nekaterih krogov.

Za naravoslovce, ki so priznali descendenčno teorijo, je bil nazor, da se je i človek razvil iz nižjih bitij samo ob sebi umeven in Darwin sam je rekel, da je to delo priobčil, le ker je je imel že dolgo časa napisano. Dasi so bile one konsekvencije že 10 let znane, so vendar posamezna poglavja v „Descent of man“ prinesla dokaj novih in važnih opazovanj, ki so v marsičem utrdila temelje človeške filogenije.

Največje važnosti je pa oni del te knjige, ki govori o spolnem izboru. V teh izvajanjih je objasnil Darwin postanek takozvanih sekundarnih spolnih lastnosti. Samci se pri mnogih živalih ne razločujejo od samic samo po spolnih organih nego tudi po drugih morfoloških lastnostih n. pr. rogovjih pri jelenih, krasnem perju pri raznih ptičih itd. Od kod ta razlika? Od kod to, da se samci odlikujejo pred samicami s posebno jakostjo, ali pa s prekrasnimi barvami? Darwin je pokazal, da deluje tu neke posebne vrste izbor. Pri raznih sesavcih, n. pr. pri prežvekovalcih, se bore samci med seboj za samice, najmočnejši samci in samci z največjim rogovjem zmagajo pri tem ter se polaste samic; plode se torej pred vsem samci, ki so najmočnejši in imajo najprikladnejše orožje za boj; jasno je, da se morajo te lastnosti pri samcih vedno bolj in bolj razvijati, zakaj od vsake generacije se plode samo oni samci, pri katerih so te lastnosti posebno razvite. Pri večini ptičev si samice naravnost izbirajo samce, ki imajo najlepše perje; samci se postavijo pred samice, razprostro svoje peruti in kažejo svojim miljenkam lepoto svojega perja, samice si nato izbere najlepše samce ter se z njimi pariyo. Te vrste izbor deluje skoro tako precizno, kakor umetni izbor živinorejcev in vrtnarjev, zato so tudi sekundarne spolne lastnosti pri nekaterih formah silno razvite.

Z omenjenimi knjigami pa še ni zaključena vrsta Darwinovih del; kmalu za „Descent of man“ je izšlo delo „The expression of the emotion in man and animals“ (o izrazu duševnih čutov pri človeku in živalih), nadalje „Insectivorous plants“ (o žuškojedih rastlinah), „The effects of cross and self fertilisation in the vegetable kingdom“ (o posledicah mešanega in lastnega oplojenja v rastlinstvu), „On the various contrivances by which orchids are fertilised by insects“ (O raznih napravah za oploditev orbidej s pomočjo žuželk, izšlo že l. 1862), o ovijajočih se rastlinah, o gibanju rastlin, razen tega cela vrsta manjših razprav in spisov polnih genialnih refleksij ter važnih in silno zanimivih opazovanj iz vseh polj žive prirode.

Ako pregleduješ vsa ta Darwinova dela, ki jih je cela biblioteka, se ti zdi skoro neverjetno, da je zamogel duh enega moža tako neizmerno

množino dejstev obvladati, in to suverenno obvladati, ter jih združiti v genijalno poslopje descendenčne teorije in teorije selekcije.

Kmalu bode poteklo 30 let, odkar krije zemlja ostanke Darwinove, toda duh njegov preveva bijološke znanosti danes bolj kakor kdaj preje. Descendenčna teorija je postala nerazrušljiva last znanosti, nobenega biologa ni dandanes več, ki bi se protivil teoriji naravnega razvoja; tudi znanstveniki, ki stoje na verskem stališču, so priznali v polni meri nauk o descendenci, saj to ni dandanes več teorija, to je naravoslovno dejstvo, saj nam te nauke potrjuje vsak dih, vsak mik prirode.

Kar smo rekli o descendenčni teoriji ne velja v toliki meri za selekcijsko teorijo. Kar se tiče pojasnenja pravih vzrokov razvoja, smo dandanes še precej oddaljeni od popolnega umevanja vseh činiteljev, ki tu delujejo. Tudi ako obvelja selekcijska teorija v polni meri, ostane še vedno vprašanje po vzrokih variacije organizmov, problem, ki ga bode le eksperimentalnim potom mogoče razjasniti. Razentega mnogo učenjakov dandanes ne pripisuje naravnemu izboru iste važnosti kakor preje, da nekateri učenjaki popolnoma zametujejo selekcijsko teorijo ter skušajo vse potom direktnega prilagodjenja organizmov razložiti. Z druge strani pa zopet Weismann in njegova šola povzdigujejo selekcijo kot edini vzrok descendance ter zametujejo vse druge razlage. — Bodi si, da je že selekcija večjega ali manjšega pomena, na vsaki način je gotovo: da obstoji spontanna variacija organizmov, da obstoji dednost teh variacij; logiška posledica teh faktorjev je selekcija ali naravni izbor. V koliko pa je pri tvorbi živih bitij deloval ta naravni izbor, v koliko pa drugi procesi — tega dandanes še ne moremo točno dognati. Toda to nikakor ne manjša zaslug Darwinovih. S selekcijo nam je pokazal važen faktor, ki ga bomo morali gotovo vedno upoštevati; natančno pojasniti vse vzroke razvoja je pač enemu človeku nemogoče; le stotine in stotine eksperimentatorjev zamore v teku stoletij obdelati to ogromno polje problemov. Dokler ne vemo točno, kaj je življenje, nam tudi ne bode mogoče, dati točen odgovor na vprašanje po vzrokih razvoja. Tu je treba nadalje hoditi po potu, ki nam ga je pokazal Darwin, nadalje opazovati in eksperimentovati. Da je tu napredek res mogoč, nam kažejo krasni poizkusi Staudfussa, ki se mu je posrečilo s toploto in mrazom na razvoj metuljev tako vplivati, da so premenili svojo barvo ter so to premembo podedovali i njih potomci.

Ako napreduje znanost i vbodoče tako, kakor odkar jo je probudil duh Darwinov, ako bode hodila po potih, ki jih ji je očrtal ta genij, smemo upati, da se bode morda naposled le posrečilo dvigniti tudi poslednji pajčolan, ki zakriva lice matere narave.

Temelj današnji bijološki znanosti je položil Darwin, to je in ostane neizbrisljivo dejstvo v zgodovini znanosti. Kar je bil Newton za fiziko in

astronomijo, to je Darwin za biologijo. Stoletja in stoletja bodo potekla, pozabljena bode že morda večina raziskovalcev in opazovalcev, ki so pomagali graditi veličastno poslopje prirodoslovja, toda dokler bode človeštvo stremilo za spoznanjem narave, bodeta mu svetila iz preteklosti z vedno isto jasno svetlobo dve zvezdi: Newton in Darwin.

Dr. Boris Zarnik.



Umetniški vzgoji.

Malo kritike.

Piše —e—.

Tovariš K. Humek je sprožil v letošnji prvi številki „Popotnika“ prevažno vprašanje, kako bi se dalo zbuditi pravo zanimanje za takozvano „umetniško vzgojo“ v slovenski javnosti.

In prav je tako!

Ne zanikamo, da se ni storilo za „umetniško vzgojo“ v slovenski javnosti že dokaj poskusov, bodisi v ljudskih, srednjih šolah kakor tudi v javnosti sploh, toda to so bili le začetki, ki so pa žal ostali v večini brez pravih vidnih posledic, zakaj bili so to le poskusi spontanij idej, brez prave trajne podlage.

Oglejmo si te poskuse najprej v ljudskih šolah. Dokazano je, da ravno „umetniška vzgoja“ deluje jako blagodejno na otroško srce, da blaži vso otroško naravo, da vpliva na vse otroško hotenje prav mogočno. In tu je ravno obilo prilike, uporabljati to vzgojo direktno in indirektno. Kakor se čuti odrasel človek v udobnem stanovanju srečnega in zadovoljnega, tako bi morale biti naše šolske sobe taka udobna stanovanja. Toda, kdor stopi v naše učilnice — in teh je gotovo 90% — tega pozdravljajo, ne oziraje se na stavbeno ponesrečene zgradbe — štiri gole stene, najčešče že pred leti beljene, oguljena omara dela družbo vegasti mizi in vegastemu stolu, a med njima kraljuje obledela tabla na zamazanem stojalu. In klopi?

To so pač posledice prijaznosti naših merodajnih činiteljev. A kljub tej siromašnosti se vendar lahko spremeni taka soba v prijazno bivališče. Stene se lahko okrase z raznimi podobami, a na okna naj se nastavi kolikor mogoče mnogo cvetic. Gojenje cvetic v šolskih prostorih je posebno priporočljivo, zakaj priznано je, da cvetice imenitno uspevajo v raznih šolskih sobah, a drugič so priporočljive tudi z zdravstvenega stališča. Pri tej priliki spominjamo, da imamo tako na Dunaju — kakor tudi v raznih mestih Nemčije, posebno v Berlinu in Hamburgu, posebna društva, ki imajo glavni namen, pospeševati gojenje cvetic po šolah in doma. Ta društva razpisujejo vsakoletne nagrade za najbolj oskrbovane cvetice.

Mnogo se je pričakovalo od takozvanega „prostoročnega risanja po naravi“, češ, to risanje je prvi pogoj za zbuditev interesa za umetniški čut, prva podlaga za „umetniško vzgojo“. Ne protivimo se tej trditvi, podpišemo jo iz prepričanja in iz skušnje. Toda žal, da se pri nas goji „prostoročno risanje po naravi“ šablonski, samo za vnanjost, samo za nadzornike. Imeli smo priliko videti naravnost čudovite risbe „po naravi“ in zavidali smo dotičnemu učitelju te uspehe. A ko smo hoteli spoznati obisti in srce te uspešne metode, smo se prepričali, da temelji to na golem šablonskem prerisavanju. Učitelj nariše prav lepo na tablo kako „škatljico“, učenci jo vestno prerišejo in risba po „naravi“ je gotova.

In vzrok? Napačno umevanje metode in prenatlačeni razredi . . .

Da bi se zanimanje za „risanje po naravi“ bolj utrdilo in zbudilo, priredilo se je nekaj razstav risarskih izdelkov. Videli smo jih več. Umevno je, da smo si ogledali vse risbe prav natančno. A žal, da smo odhajali s teh razstav najčešče prav razočarani. Zakaj v najkрасnejše izdelanih risarijah se nam je jasno pokazalo pristno zrcalo vsakega razreda. V teh risbah smo spoznali, da imajo učenci prav skrbnega učitelja, ki je natančen do skrajnosti, da ne rečemo naravnost pedantičen, a otroške duše, stvariteljice teh risb nismo mogli spoznati, one duše, ki nam tako ljubko odseva v raznih lastnih proizvodih. Odkritosrčno priznamo, da nam je ljubša risba, izgotovljena še s tako okornimi črtami, ki jo je otrok samostojno izdelal, kakor pa risbe, iz katerih tako očitno odseva učiteljeva natančnost.

Ne bodimo morilci otroške individualitete!

V mislih imamo še neko panogo ljudskošolskega pouka. To so ženska ročna dela. Upamo, da nismo na napačni poti, ako trdimo, da bi se tudi v tem pouku dalo mnogo, mnogo doseči v stremljenju po umetniški vzgoji. Toda, ročna dela bi se morala vsaj nekoliko ozirati na „narodne motive“, ki jih dobimo še toliko v preprostih naših domačih delih. Polje v tej stroki je še čisto nedotaknjeno. Mislimo, da bi učna knjiga Pavle pl. Renzenberg „Ženska ročna dela za pouk na ženskih učiteljiščih“ prav nič ne izgubila na vrednosti, ko bi se v nji dotaknilo vprašanje o „narodnih motivih v raznih vezilnih ornamentih“. Naše kolegince bi s tem pridobile smisel za razne tekstilne umotvore, ki jih dobimo še tuintam po deželi, ki pa se zgublajo bolj in bolj, oziroma prihajajo v roke raznim špekulantom.

Na boljšem so v tem oziru naši bratje onkraj Sotle. Prvoboriteljica na tem polju je znana pisateljica, tovarišica Jelica Belovic-Bernadzikowska, ki obelodanja ravno sedaj v „Slovanu“ zanimivo razpravo: „Erotski moment v jugoslovanskih narodnih vezilnih ornamentih“. Razpravo priporočamo v poučavanje vsem našim tovarišicam, ki se zanimajo za slična vprašanja. Upamo, da tudi zasije zarja preropenja v tej stroki . . .

Mnogo dobrega v umetniški vzgoji bi se lahko tudi storilo med našo srednješolsko mladino. Tu bi bilo pač treba prirejati razna predavanja o

„umetnosti“ sploh in sicer javna s posebnim ozirom na naše dijaštvo. Prvi tak poskus je priredil pred dobrimi dvema leti v Kranju baron Zois. In kakor se je mož pohvalil, je dobil hvaležno poslušalstvo. Ne vemo, zakaj se ne nadaljuje s takimi predavanji.

Prav dobrodošli za našo propagando sta pred kratkim ustvarjeni galeriji slik v „Simon Gregorčičevi knjižnici“ v Ljubljani in kranjski čitalnici. Naša iskrena želja je, da se ta ideja ponese tudi v ostala mesta po Slovenskem.

Dotakniti se hočemo slednjič še nekega prav veselega pojava, ki ga je priredilo agilno „splošno slovensko žensko društvo“, namreč razstave „Otrok“, ki se je vprizorila pretečene počitnice. Razstava — ako se upošteva, da je bila to prva razstava v tem žanru — je uspela povse častno za prirediteljice. Ogleдали smo si jo opetovano, in našli vedno kaj novega, zanimivega. Toda zastoj smo iskali onega, ki je dal ime razstavi, „Otroka“. Na tej razstavi smo pogrešali otroka v svojem kraljestvu, kakor živi in deluje odkar se je pričel zavedati, da je i on božje stvarstvo.

In ta točka bi morala biti takorekoč os, okrog katere bi se morala sukati vsa razstava. Tu bi se dalo nakopičiti na stotine in stotine stvari, ki bi nam jasno pričale, kako živi otrok na deželi, kako v trgih, kako v mestih. Na teh objektih bi lahko opazovali otroka kakor umetnika in stvaritelja vseh mogočih panog človeškega razuma. Umevno je, da bi se v delokrog delavk in delavcev te razstave moralo pritegniti v prvi vrsti učiteljstvo, ki je kakor odgojevalni činitelj najzmožnejši zbrati širom slovenske domovine ude slovenskega „Otroka“. Tudi naša želja je, „da bi bila II. taka razstava čim najpopolnejša“ . . .

Mnogo dobrega si obetamo na polju „umetniške vzgoje“ s prirejevanjem javnih predavanj, s skioptikonom. S takimi predavanji zbudimo v odraslih poslušalcih kakor tudi v šolski mladini čut do lepote v naravi, čut do lepote v umetnosti raznih strok. Ravno s pomočjo skioptikona razširimo poslušalstvu njegovo obzorje, da zadobi zaupanje v veličanstvo stvarjenja božjega in zaupanje v človeštvo. Želeli bi edino le, da dobi vsaka šola lastni skioptikon, ki bo pripravil mnogo lepih uric ne le šolski mladini, temveč tudi odraslemu občinstvu.

Poglavje o literaturi „umetniške vzgoje“ opuščamo sedaj, prilično se ga hočemo podrobneje dotakniti in sicer s posebnim ozirom na slovensko književnost.

Ali tako?

Priobčil *Dragotin Humek*, strokovni učitelj v Krškem.

Takrat, ko smo še trgali hlače po meščanskih šolah, realkah ali gimnazijah in pozneje na pripravnici, so bile risarske ure jako prijetne za — učitelja. Ne trdim, da se ni ta ali oni pošteno potrudil, da bi zadostil vsaj učnemu načrtu; v najsrajnejšem slučaju zahteva to že čut za avanziranje.

Malokateri risarski učitelj se je pa potrudil, da bi se pečal s posamezno učenčevo osebo, kaj še da bi navajal učenca k osamosvojitvi ali k opazovanju narave. Takoj v pričetku ure smo si razdelili predloge, nato nekoliko zmešnjave, tuintam ponižna prošnja tovarišu za „en rajsnagl“ ali pipec in potem pritajeno šuštenje svinčnikov, radirk in „pavspapirja“. Bolj oblagodarjeni ljudje so se smeli lotiti mavca z vsemi čari lasnih, palih, ostrih in mehkih senc. Posebni talenti so se šopirili z nekoliko „knofi“ vodenih barv, ki so jih v potu svojega obraza skladali v nemogoče harmonije, prav resno misleč, da so se poglobili v vse finese arabskih, gotskih, renesančnih in še drugih okraskov, ki so jih nudile „predpisane“ predloge, Neredki so bili slučajji, da je kdo delal eno samo risbo pol leta, da tudi vse leto. In če razredi slučajno niso bili prenapolnjeni, imel je dotični risarski učitelj rajsko življenje.

Prišli so novi, „moderni“ časi. Prang, Liberty Tadd in za njima porvrti Kuhlmann, Micholitsch, Ullmann, Hoegg, ter še dolga, nepregledna vrsta reformatorjev je nastopila. V podobi in besedi bolj ali manj strastno je vsak zastopal svoje stališče v prilog prerojenemu risarskemu pouku. V zadnjih letih je tozadevna literatura tako narasla, da tvori znatno knjižnico. Mnogo potrebnega in nepotrebnega so napisali in narisali; šleski učitelj Pavel Andreas je celo napisal „bušiado“, ki v prijetno tekočih verzih podaja učni načrt za risanje nižje srednje in višje stopnje. Pri nas Slovcnih se sicer ni izplačalo mnogo govoriti o stvari; samostojnega risarskega dela še nimamo in omeniti nam je le nekoliko razstav in par člankov v „Tovarišu“ in „Popotnika“. Nadzorniki pa vseeno zahtevajo risanje po modernih nazorih, dasi se niti ministrstvo doslej ni upalo izdati prepotrebnih učnih načrtov. Stvar se mora pač razživeti in razviti, a ti učitelj — delaj!

Novodobno risanje pripravlja učiteljem mnogo težkoč in neprilik. Vso stvar zavirajo prenapolnjeni razredi, pomanjkanje pripomočkov in končno tudi nezmožnost učiteljeva. Učitelj si pač ne more kaj, da je pohajal starodobno šolo in da si spričo obilega dela in siromaške plače ne more dovoljevati dragih strokovnih kurzov. Deželni šolski sveti imajo pa v tem oziru „zaprte roke in zaprto srce“.

V pridobitev risarske tehnike je predvsem potrebno, da učenci vidijo, kako riše učitelj ki „zna“. Kako naj tedaj vsemu razredu s pridom pokažem način risanja s svinčnikom, s peresom, z barvo, z barvastimi svinčniki ali s kredo? Kako ga privaditi vsaki posamezni tehniki? Imamo pač šolsko tablo, ki je v šoli tako nekako pol učitelja. A vsak učitelj ve, kako redke so dobre šolske table in kako redka je dobra šolska kredo. In če imamo slučajno izvrstno tablo in še bolj izvrstno kredo, vendar še nismo popolnoma brez skrbi.

S kredo se da sicer marsikaj in dobro narisati, kar se tiče oblikovanja. Žalibog večina učiteljev pozabi, da so meje teles ploskve ne pa črte in da

predmet le takrat prav narišemo, če posamezne ploskve pokažemo v njih naravni razsvetljavi. Toda o tem kdaj pozneje. Če pričnemo z risanjem senc, tedaj je vsaka risba, ki sem jo napravil na tablo v istem smislu, kakor jo naj naredi učenec na papir, prava — laž. Kar je na papirju črno, je na tabli belo in narobe; predmet, ki ga je narisal učenec na papir tako, da je razsvetljen od leve, se kaže na tabli v nasprotni svetlobi navzlic temu, da sem delal v istem smislu kakor učenec.

V novejšem času so ponekod uvedli table iz aluminija; na te lahko rišemo z ogljem, s svinčnikom z barvo in z barvastimi svinčniki. Tako tablo tudi lahko pobrišemo kakor našo navadno šolsko tablo. Ta ideal ima pa silno slabo lastnost, da je — predrag. Pri nas, kjer si moramo z naporom priboriti vsak žrebljiček, ne smemo na to novost niti misliti.

Pri risarskem pouku ima pa tabla še drugih nedostatkov. Zaradi navpične smeri jo prav težko rabimo, kadar rišemo z barvami. Sicer pa nagnemo v ta namen nanjo papir, a ker moramo imeti čopič popolnoma napoljen z barvo, pripeti se kaj rado, da nam steče barva po ploskvi navzdol, kar nam dosledno pokvari veselje in delo.

V življenju rišemo pač največkrat ob mizi sede in prav malokdaj na navpične stene (izvzemši rokodelce). Kretanje pri tabli je pa docela drugačno kakor v klopi. Učenec sedi in dela, jaz pri risanju stojim. Učenec drži z levo roko risarsko podlogo in z desno riše, jaz lahko vtaknem levo roko v žep. Učenec lahko riše pokončno ali povprečno, jaz sem navezan na tablino obliko, ki je vobče povprečen pravokotnik.

Edino pravilno se mi tedaj zdi, da učenec vidi, kako delam jaz sede. Misliti si mora, da sem njegov vzorni součenec, ki zasluži, da se človek ravna po njem. Videti mora kako sedim, kako držim svinčnik ali čopič in risalno podlogo.

V prvem razredu meščanske šole imam 50 učencev. Ogromna večina nima skoraj nikakega risarskega znanja in pričeti moram docela elementarno. Samoobsebi je umevno, da delamo skupno delo. Tablo uporabljamo le tedaj, ko govorimo o razporedbi posameznih podob na risarski ploskvi in ob razlaganju ko skiciram. Preden pričnemo novo podobo, vsedem se med kopo učencev (15—20) in rišem na učenčev papir z učenčevim svinčnikom ali čopičem. Obenem imam dovolj prilike dajati potrebnih pojasnil z ozirom na prikladno uporabo prostora, velikost risbe itd. Ko sem izvršil vso risbo ali pa tudi le en del, velim učencem, ki so me gledali, naj delajo na isti način vsak svoje delo in se preselim k drugi skupini. Tako nadaljujem v treh ali štirih skupinah in pričnem naposled zopet pri prvi. Občna pojasnila dajem pri tabli in opozorim učence na to s poveljem: posluš! Omeniti mi je, da sedim vselej pri drugem učencu, ker bi sicer nekateri nikoli ne prišli do dela. Potrebne spretnosti si človek kmalu pridobi, imeti pa moramo poveljno disciplino. Zaradi discipline pričnem torej zadaj, da

imam vse učence, ki še nimajo dela, pred seboj. Ko pa dobi učenec v roke delo, mu brez skrbi obrnem za par minut hrbet. Pomniti je tudi, da se ne smemo predolgo muditi pri eni skupini; v petih minutah lahko že veliko narišem. Tako je mogoče privaditi učence risarski tehniki in pravilnemu delu. V poznejših razredih se delo popolnoma predrugači. Naloge niso več skupne, in upoštevati nam je posamezno učenčevo osebo čezdaljebolj.

Zanimivo bi bilo izvedeti, kako ta ali oni izmed tovarišev, ki so prijatelji nove struje, dela v svojem razredu. Oglasite se!



Odlomek iz spisnega pouka.

Spisal —a.



e se ne varamo, obeta se slovenskemu učiteljstvu zopet „nova“ era, era takozvanega „spisja“. Prva oznanjevalka te „nove“ ere je prifrčala pred kratkim iz marljivega pedagoškega društva v Krškem v obliki prav lične knjižice, ki dela vso čast „Učiteljski Tiskarni“ pod naslovom: „Zbirka prostih spisnih nalog učencev krškega in litijskega okraja.“

In vzeli smo to knjižico z nekako vnetostjo v roke, ker smo upali, da nam podá nekaj novih, velikih idej, idej — o katerih bi lahko rekli, „mehr, als die Schulweisheit träumt“. — Toda naš up je šel po vodi. V knjižici sami smo našli prav skrbno nanizanih, ljubko pisanih spisnih nalog, v skupnem številu 128.

V predgovoru dobimo tudi to-le opazko, ki se nam zdi nekako čudna, glaseča se: „Meseca januarja m. l. je c. kr. okr. šol. nadzornik g. L. Stiasny naznanil nekaterim šolskim vodstvom v krškem in litijskem okraju, da se pripravlja zbirka spisnih nalog, ter priporočil učiteljstvu, da naj pošlje odboru „Pedagoškega društva“ primernih spisnih nalog. Do konca preteklega šolskega leta je poslalo nad 30 učiteljev do 500 spisnih nalog.“ Menimo, da je ta opazka — iz raznih vzrokov — prišla brez potrebe v predgovor. To je naše osebno mnenje.

Ocenjevatelj te knjige J. P. D. v 2. številki letošnjega „Popotnika“ pravi, da pogreša „Navodila“. Mnenja smo pa, da bi bilo vsako navodilo odveč, zakaj stojimo na stališču, da je pri nas v Avstriji metoda še vedno prosta, a cilj — ta je predpisan. Slab psiholog in pedagog je dotični učitelj-odgovornik, ki vedno povprašuje edino le po metodi. Pravega pedagoga ne veže nikaka strogo predpisana metoda, temveč njegova metoda se naslanja na zahteve otroškega duševnega razvitka, a to duševno življenje je treba študirati in študirati, zakaj vedeti moramo, da imamo pred seboj živ material,

ki se ne da naviti liki ura, da bi vsi ti živi elementi dihali in mislili po naših navodilih. Umevno pa je, da mora vedeti pravi učitelj-pedagog, da tudi on še ni popolno bitje, da se mora i on spopolnjevati duševno dan za dnevom po čitanju dobrih in raznih pedagoških knjig, da se mora posebno poglobiti v dušeslovje. Brez tega ostane ves pouk zgolj dresura, ki vzgoji učence v dobre mehanične stroje, a individij se zatre čisto, samostojnost se ubije. Taki razredi napravijo izboren utisk na momentani obisk, a čimdalje se opazuje tak razred, tem silnejši je utisk o duševni revščini, ki vlada v takih razredih.

Da v spisju ni mogoče uvesti posebnih novotarij, v tem je pač edino vse ono učiteljstvo, ki se lahko ponaša s tem, da si ni zaprlo onih vrat, ki peljejo v njih duševno napredovanje, odkar je zapustilo pripravnico. Pač pa lahko nastane zopet doba, da se ta pouk dovede do nekekega skrajnega absurda, kakršnih smo žal doživeli več ravno v novejši dobi zadnjih petnajst let.

Navajamo samo en zgled, ki nas potrjuje v tej misli. V 8. številki „Österreichischer Schulbote“ iz leta 1908 smo zasledili članek: „Zum Stilunterricht“, ki ga je spisal tovariš Edgar Weyrich — Dunaj. V tem članku se zavzema imenovani tovariš za spisovni pouk ter navaja devet spisovnih nalog, ki so jih spisali njegovi učenci. Vsem tem nalogam je tema: Učenceve sanje. Dobro so! Toda tovariš-članekar je zapisal koncem svoje razprave te-le besede, ki jih navajamo doslovno¹: Im nächsten Schuljahr will ich's versuchen, jedem Schüler ein Traumbüchlein anzulegen, in dem er **täglich** seine Aufschreibung machen kann. Wir alle wissen es ja, daß der Aufsatzunterricht am **gedeihlichsten** ist, wenn er **täglich** erteilt wird, d. h. wenn kein Tag „ohne Linie“ vergeht. Das dünkt mich eine recht natürliche Lösungsart dieser wichtigen Angelegenheit zu sein.

Komentarja ni treba!

Da se doseže ravno v spisnem pouku prav lepe uspehe, če se tudi vozi po „precej razvoženi poti“, podajamo le nekaj nalog, ki smo jih vzeli iz nalog naših učencev. In to so učenci 4. razreda, četrtega šolskega leta. — Te naloge so vse, razen zadnje, ki je domača, šolske in sicer smo vzeli eno najslabšega učenca, ki je pa še le letos prišel v „naše roke“, dve sta srednje dobrih učencev, a zadnji dve pa prav marljivih učenk. Zakaj smo vzeli le eno domačo nalogo, lahko pogodi vsakdo, zakaj domače naloge nam lahko pričajo, kje se domači zanimajo za otroka, a prave ocene duševnega razvitka dotičnega učenca ne spoznamo nikdar iz domačih nalog. To je naše trdno prepričanje. Toda s to premiso pa ne zanikamo nikakor vrednosti domačih nalog. Domače naloge, dajane v pravi meri in o pravem času so blagoslov, a drugače pa le sredstvo, da se otroku pristudi šola.

¹ Str. 339—340.

Naš pes.

(Prosti opis.)

Mi imamo velikega psa. Ime mu je Pazi. Barve je sivkaste in ima dolgo dlako. Rep ima dolg in košat. Gobec ima dolg. Ušesa so dolga in viseča. Naučili smo ga, da daje taco, ako mu kdo reče. Zvečer pa gre spat v listje. Zjutraj, ko sliši, da so se vrata odprla, takoj priteče v kuhinjo in gre ležat pod ognjišče.

Moja prva ježa.

(Prosti opis.)

Nekega dne je gnal stric Janez konja na pašo. Proti večeru mu tečem naproti. Kmalu sem bil pri njem. Dobim ga ravno, ko jima je dajal uzdo na glavo. Hitro sem skočil h stricu ter ga prosil, da me dene na enega konja. Res nisem prosil zastonj. Stric me dvigne in dene na konja. Jaz zavpijem: „Hi“ ter zapodim konja v dir. Bilo je prav prijetno, a ni šlo tako dalje. Že blizu doma poskoči konj, jaz pa odletim z njega v bližnjo lužo. Ves moker in blaten pridem domov, kjer se preoblečem in posušim. Skrbelo me je pa še, ako je prišel konj domov, zato grem gledat v hlev. Tam je konj drobil mrvo, ko me uzre, me z veselim rezgetanjem pozdravi. Potem se grem zahvalit stricu in ga prosim še za drugikrat.

Kako smo delali sneženega moža?

(Prosti opis.)

Zunaj je pokrival zemljo debel sneg, ki ga je zmeščal južni veter. V četrtek popoldne prideta k meni Boris in Franci, da bi si napravili kako zabavo. Premišljujemo ter premišljujemo in po dolgem molku reče Franci: „Pojdimo delat sneženega moža!“ Oba pritrdiva ter gremo na vrt.

Najprvo smo zvaljali iz snega veliko podolgovato kepo in to postavili po koncu. To je bil spodnji del moža. Potem smo naredili manjšo kepo in jo postavili na prvo. To je bil gornji del. Sedaj je bilo treba še glave in rok. Jaz pa sem naredil še manjšo okroglo kepo, na nji s trsko izrezal nos in usta, oči pa napravil na ta način, da sem pod čelo zataknil dve suhi hruški. Nato sem posadil glavo na vrh omenjenih kep ter jo pokril s starim klobukom, ki sem ga dobil pod streho. Boris je potem možu naredil ob straneh iz več podolgovatih kep še roki, Franci pa je med tem poiskal staro metlo in mu jo je zataknil v bok. Mož je bil gotov.

Precej časa smo potem skakali okrog sneženega znanca ter se na vse mogoče načine norčevali iz njega. Ko pa nam ni hotel dati na vse naše norčije in vprašanja nobenega odgovora, smo se razjezili nad njim ter ga začeli od vseh strani ometavati s sneženimi kepami in drugimi tršimi predmeti. To smo ponavljali tako dolgo, da se je sneženi revež sesul v kup snega, mi pa smo šli vsak na svoj dom veselega in pogumnega srca.

Kako smo se drsali ?

(Prosti opis.)

Nekega dne, namreč v četrtek popoldne, smo se zbrali pri potoku Zgoši, da bi si poiskali kake zabave. Kar se spomni Francka, da bi se drsali. Vsi smo bili s tem zadovoljni, le Minka se je bala iti na led, češ, da je pretanak. In ko je le nismo mogli pripraviti do tega, da bi nam vrjela, priskoči brat z debelo gorjačo, ter zbija po ledu in razbija tako dolgo, da smo vsi videli, kako je led debel. Tako smo jo le pripravili, da je šla na led. Ločili smo se od jame, ter šli na drugi konec, kjer ni bilo lukenj. Ali k nesreči smo prišli na bolj tanek led. Brž skočim jaz na led, da bi se podrsala. Komaj sem stopila na led, se mi vdere, in bila sem v vodi. Skoraj bi se bila potopila, da ni skočil brat k bližnji hiši, prinesel dolgo vrv in jo vrgel k meni, da sem prijela za konec, potem so me pa počasi zvelkli ven. Rešena sem bila smrti. Doma sem legla v postelj, ter sem kmalu ozdravela. Drugi dan sem gledala žalostno skozi okno, ko so se drugi na dovolj trdnem ledu zopet veselo drsali.

Moje božične počitnice.

(Prosti opis.)

Božične počitnice so se pričele 24. grudna in trajajo še do 4. prosinca. Še pred božičnimi počitnicami je prišel domov moj brat. Na prvi večer teh počitnic, to je na sveti večer, sem pripravila božično drevesce in ga okrasila z lučkami, naveski in z lesketajočimi se obeski. Na omaro sem postavila jaslice, ki sem jih dobila že pred več leti od brata v dar. Ko je bilo vse to gotovo, sva z bratom čitala nemške pesmi, ki mi jih je razlagal toliko časa, da sem se utrudila in odšla spat. O polnoči sem šla k polnočnici. V cerkvi je bilo prav lepo. Vse je bilo razsvetljeno. Jaslice v oltarju so bile med mnogimi svečami. Od kora pa so doneli ubrani glasovi. Ljudstvo, ki ga je bilo mnogo v svetišču, je strme občudovalo čar te noči. Po polnočnem opravilu sem šla počivat. Ko sem se prebudila, je že sijalo jasno jutro svetega dne. Opravila sem se in šla zopet v cerkev. Ta in naslednje dni so bili časi veselja in zadovoljnosti. Sneg, ki je že davno pokril naše bregove, nam je nudil najlepšo priliko za sanjkanje. Kako prijetno je bilo drsati na saneh v Dolnici po klancu navzdol. Ostali čas sem pa čitala po-vesti in pesmi. Le malo časa je ostalo za učenje šolskih predmetov, ker — vsakdo si želi v počitnicah popolne prostosti.

* * *

In metoda? — Je prosta!

Pač pa so pogoji dobrih uspehov v spisnem pouku: znanje slovnice, gójitev prostega pripovedovanja in marljivo uporabljanje šolarske knjižnice.



Lev N. Tolstoj o vzgoji in naobrazbi.

Priobčil Miro Šijanec — Maribor.

(Dalje.)



Navadno se pravi, da pomanjkljivosti vseučilišč prihajajo iz pomanjkljivosti nižjih učnih zavodov. Jaz trdim nasprotno: pomanjkljivosti ljudskih šol, posebno pa okrožnih šol, izvirajo iz napačnih zahtev naših vseučilišč.

Oglejmo si sedaj prakso univerz! Od petdeset dijakov, ki tvorijo slušatelje, jih je komaj deset, ki sedijo v prvih dveh klopeh, ki imajo zvezke in ki zapisujejo; od teh jih šest zapisuje, da se profesorju prikupijo; to je neka slugaška vdanost, izgojena na gimnaziji; drugi štirje pišejo iz neprikrite želje, da bi imeli celi tečaj pismenim potom, a naveličajo se po četrty uri in dosta je, če dva ali trije od teh, t. j. $\frac{1}{3}$ ali $\frac{1}{26}$ slušateljev naredijo še prepis celega tečaja. Jako težko je vsakemu čitanju prisostvovati. V matematiki kakor v vsakem drugem predmetu je z enim zamujenim čitanjem celi tečaj izgubljen. Sedaj vzame dijak knjigo na pomoč, in tako se mu sama od sebe rodi naravna misel, pustiti nehvaležno, neplodovito zapisovanje, ker se isti konec doseže tudi s pomočjo kake knjige ali s tujimi skripti. Tako v matematiki kakor v vsakem drugem predmetu je nemogoče, vedno slediti vsem dokazom in sklepom učiteljevim; tega ne more nikdo, najsi učitelj še tako jasno in zanimivo predava. Če se slušatelj za trenutek zmede ali zamisli, čuti potrebo, povpraševati potem druge, kaj, kako in zakaj je to tako, kaj je bilo prej; on je izgubil sled, profesor pa ide dalje. Glavna stvar vseh dijakov je (in jaz govorim sedaj le o najboljih), da dobijo v roko kako dobro poučno knjigo ali zvesto pisano skripto, po katerih se zamorejo pripraviti na izpit. Večina dijakov pa obiskuje čitanja, ker nimajo ničesar opraviti, ali ker pride za nje nekaj novega, kar jih še ne dolgočasi, ali da naredijo profesorju veselje, in — kar je redek slučaj — ker je moda, ker je eden izmed profesorjev postal popularen in ker je nekako renomiranje slušati njegovo predavanje. Iz stališča dijakov pa so vsa čitanja le formalnost, kateri se zaradi preizkušnje treba uklanjati. Večina vseh dijakov visokošolcev pa se med tečajem ne peča z učnimi predmeti, ampak z drugimi stvarmi, katerih načrt izdelajo dijaški krogi, v katere dijaki zabredejo. Čitanja navadno smatrajo tako, kakor vojaki vežbališče, preizkušnjo pa kot revue, t. j. dolgočasno potrebščino.

Program, kojega si dijaški krogi danes stavijo, je prav enoličen; obsega le naslednje točke: čitanje in zopet čitanje starih in zastarelih spisov Bjelinskega, novejših člankov Černiševskega, Antonoviča, Pisareva in dr.,

razen tega čitanje novih knjig, katere se v ostali Evropi z velikim uspehom prodajajo, kakor Lewes, Bukle itd., in to vse brez vsake zveze s predmeti, kateri se učijo na vseučilišču. Glavna naloga pa obstoji v čitanju in prepisovanju prepovedanih knjig, kakor so: Feuerbach, Moleschott, Büchner, posebno Herzen in Ogarev. A vse to se ne sodi in prepisuje zaradi vrednosti ali nevrednosti spisov, ampak zaradi nevarščine. Našel sem pri nekaterih dijakih kar cele kopice prepovedanih knjig, katerih število in obseg je bil večji kakor celi štiriletni kurz, in med temi še debele komade zvezkov z najostudnejšimi pesmami Puškina in onimi srednje vrednosti nenadarjenega Rylejeva.

Še z drugimi važnimi vprašanji se bavijo ljudje na dijaških shodih in zabavah, tako je n. pr. na dnevnem redu obnova ustave in osvobojenje Malorusov, ljudska naobrazba, kaka nameravana šala s profesorjem ali nadzornikom, katera bo kot „pojasnilo“, združitev aristokratske in plebejske skupine itd. Vse to je nekaterikrat jako smešno, nekaterikrat pa mično, genljivo in poetiško, kakršni so pač mladi postopači. Kar je resnega pomisleka v tej zadevi vredno, je, da se s takimi rečmi bavijo mladi ljudje, ki so sinovi ubogih zlahtnikov ali trgovcev tretje vrste, koji so zato poslali svoje sinove na vseučilišče, da bi v njih imeli sodelavno, vrlo obraženo moč in podporo; eden zato, ker nekoga potrebuje, ki bi mu pomagal majhno posestvo z večjim pridom obdelovati, drugi, da se njegova trgovina postavi na trden temelj. Nazori o profesorjih v teh krogih so ti-le: eden je popolnoma neumen, sicer pa je pošten delavec; drugi je zaostal za vedo, akopram je jako nadarjen; tretji zopet ni pošten in priznava le napredek onih, ki so izpolnili gotove zahteve; četrti živi kar v posmeh človeški družbi, ker že trideset let isto čita v nemogočem jeziku, in — srečna univerza, katera ima izmed petdesetih profesorjev enega, ki ga vsi dijaki ljubijo in spoštujejo.

Prej, ko so še bili izpiti pred premestitvijo, sicer tudi ni bilo bogve kako resnega pečanja s predmetom, pa vsaj učenje na izust pred preizkušnjo. Danes nahajamo to učenje naizust le še v dveh prilikah; pred prehodom iz drugega v tretji tečaj in pred odhodom z univerze. Poprej so štirikrat srečali, sedaj samo dvakrat v vsem kurzu. Dokler se bodo ohranile preizkušnje v današnji obliki, t. j. dokler bodo prehodne in odhodne preizkušnje, dotlej bo obstala ta loterija, to bezumno učenje na izust, tako dolgo bo živela naklonjenost ali mržnja in samovolja profesorjev in goljufija študentovska. Ne vem, so li ustanovniki vseučilišč to prevaro v vsej ustavi spoznali; jaz vsaj sem spoznal in mnogi so mi pritrdili, da preizkušnje ne moreje služiti kot merilo znanosti in da nudijo mnogi vzrok neštevilnim zlorabam profesorjev in velikim goljufijam študentov. Jaz sem v svojem življenju prebil tri preizkušnje: po prvem letu nisem mogel iti v drugi tečaj, kljub temu, da nisem niti enega predavanja zamudil in da sem rusko zgodovino dobro poznal, ker — se je profesor ruske zgodovine sprl z mojimi sorodniki; na-

dalje zato ne, ker sem dobil 1 (= 5, nezadostno) v nemščini, kateri red mi je dal, ravno isti profesor, čeprav sem nemški jezik bolje znal kakor vsi dijaki istega tečaja. V prihodnjem letu sem iz ruske zgodovine dobil 5 (= 1, izvrstno) ko sem se z nekim dijakom vadlal, da izmed naju imam jaz boljši spomin. Midva se učiva vsak po eno vprašanje, in jaz sem ravno ono vprašanje dobil, katero sem se učil naizust; kakor še se danes spominjam, o biografiji Macepa. To je bilo l. 1845. Leta 1848. sem kot kandidat imel izpit na vseučilišču v Petrogradu; takrat nisem vedel ničesar ter sem začel s pripravo kak teden pred izpitom. Po cele noči nisem spal; dobil sem zadostne rede iz državnega prava in kazenskega reda, ko sem se kvečjemu en teden na vsak predmet pripravljaj. Leta 1862. sem poznal dijake, ki so tečaj dovršili, pa se niso nikdar več kot en teden pripravljali na posamezne preizkušnje. Vem tudi, da so dijaki zadnjega (četrtega) tečaja ponaredili vprašalne listke: vem, da je nek profesor dal dijaku 3 namesto 5 (= 1 pri nas), ker se je dijak nasmehnil. Profesor mu je še rekel: „Nasmehnit se smem pač jaz, a ne vi!“

Upam, da navedene slučaje ne bo nikdo smatral kot izjeme. Vsak, ki pozna vseučilišča, ve, da so ti slučaji kaj navadna prikazen in da drugače tudi biti ne more. Ko bi pa še kdo dvomil, bi se mu lahko navedlo še milijon slučajev. Našli bi se tožniki, ljudje, ki sedijo v ministrstvu za uk in bogočastje (r. narodnega prosvečenja), ki bi ta dejstva potrdili s svojim imenom in podpisom, kakor so se našli taki v ministrstvih notranjih zadev in pravosodstva. Kakor je bilo l. 1848., tako je tudi 1862. in tako bo še 1972., dokler bo ista pač ostala. Odprava prehodnjih izpitov in prekroja uniform ne pospešuje stvar svobode tudi za las ne; to so le druge krpe na staro obleko, ki se pri tem še bolj razpara. „Novo vino se ne vliva v stare mehe.“ Smelo se nadejam, da bodo celo zagovorniki vseučilišč rekli: „Da, vse to je res, ali vsaj deloma. A vi pozabite, da so tudi taki dijaki, ki predavanjem sledijo z vso vnemo in ki ne potrebujejo nikakih preizkušenj, pred vsem pa: vi pozabite obraževalni vpliv vseučilišč.“ — Ne, ne pozabim niti prvega niti drugega; o dijakih, ki se samostojno uče in delajo, hočem reči, da ne potrebujejo nikakih vseučilišč se znano organizacijo; oni taki potrebujejo učila in knjižnice in ne predavanja, katera bi morali slušati, ampak pogovore z ljudmi, ki bi jih vodili. Pa tudi tej manjšini vseučilišča ne bodo podala onih znanosti, katera odgovarjajo njihovim krogom, razen če ne postanejo profesorji ali literati. Pred vsem pa: tudi ta manjšina podleže vplivu, ki ga nazivljemo omika in katero imenujem jaz pogubni razdejajoči vpliv vseučilišč. Drugi ugovor, ki se namreč tiče obraževalne moči vseučilišč, je eden izmed tistih, ki se slavijo v dobrem mnenju in ki se še morajo dokazati. Kje in kako se je dokazalo, da imajo vseučilišča obraževalni vpliv, odkod naj pride ta skrivno delujoča sila? Občestva s profesorji ni, zaupanja in ljubezni tudi ne, ki bi iz tistega vira tekle; kar veči-

noma opazamo, je strah in nezaupnost. Kaj novega, česar bi dijaki iz knjig doznati ne mogli, jim profesorji itak ne podajo. Obraževalen vpliv bi bil tedaj samo v občevanju in skupnem življenju mladih ljudi, ki se z isto stvarjo pečajo? Brez dvoma, a s čemer se ponajveč pečajo, to ni veda, kakor se navadno misli, ampak to so čiste priprave na izkušnjo, goljufija, domnevano liberalstvo in vse drugo, kar obvlada ljudi, ki so ločeni od svojih krogov, od družin ter so združeni po duhu tovarišije, takem duhu, ki se povzdiguje do načela in se povečuje do samozadovoljstva in samohvale. Ne govorim o izjemah, o dijakihi, ki živijo pri svojih roditeljih; oni v manjši meri podležejo obraževalnemu, t. j. pogubnemu vplivu dijaštva, ne govorim o redkih izjemah, od ljudij, ki so se v mladosti posvetili vedi in ki so zaradi neprestanega dela manj podvrženi onemu vplivu. Iстина je, ljudje se pripravljajo za življenje, t. j. na posel; vsako delo pa razen privade zahteva še nek red, umerjenost in pred vsem umetnost, živeti med ljudmi in občevati z ljudstvom. Poglejmo, kako se kmetiški sin pripravlja, da bo kmet, kako se sin cerkvenega pevca, sedečega na koru, pripravlja na prihodnji posel cerkvenega pevca, kako sin kirgiza na pastirstvo. Ta in oni že v mladosti stopita v direktno zvezo z življenjem, z naravo, z ljudmi; njih učbena leta so zmlada vedno plodovita; vsak se uči, kadar dela, vsak je med tem časom vedno zavarovan v materijalnem oziru, t. j. on ima sigurno svoj kos kruha, svojo obleko, stanovanje. — Poglejmo sedaj še dijaka, ki je ločen od doma, od družine, ki živi v tujem mestu z vsemi zapeljivostmi za njegovo mladost, ki se nahaja brez gmotnih sredstev v sredi tovarišev, njegove edine družbe, ki njegove pogrške le podpira, sam je brez jasnega cilja, ker je starega porabil, novega pa še našel ni. To je položaj z redkimi izjemami. Seveda bo iz dijaka to, kar naravno biti mora, t. j. uradnik, katerega le vlada rabiti more, uradniški profesor ali uradniški literat, kakršnega „družba“ (graždansko občestvo) potrebuje, ali recimo človek z uničeno mladostjo, ki ločen od svojih obiteljskih krogov tava brez cilja ter ne more najti prostora v novem življenju, takozveni človek z akademiško naobrazbo, v vsem izobražen, t. j. nervozen, bolehav, razdražljiv liberalist. Vseučilišče je prvi in najvažnejši izmed naših naobrazovalnih zavodov. Ono zase uzurpira pravico do vzgoje in dokaže s končnimi dosegi najprej nepravico in nemogočnost vzgoje. Le iz stališča družbe se zamore poskušati opravičiti sadove vseučilišča. Vseučilišče ne vzgaja ljudi, kakršnih človeštvo potrebuje, ampak kakršni ugajajo pokvarjeni družbi.

Čas pouka je končan! Postavimo, da je moj gojenec najbolji učenec v vsakem oziru. On se vrne k družini in — vsi so mu tuji, oče, mati, bratje in sestre. On ne veruje v njihovi veri, on ne želi z njihovimi željami, on ne moli k njihovem bogu, ampak k svojemu maliku. Oče in mati čutita, da sta varana; sin ima sicer večkrat željo, združiti se tesno, zrasti s svojimi, a ne more več. To kar tukaj rečem, ni fraza, ni domišljija.

Poznam mnogo dijakov, ki pri svojem povratu v domačijo žalijo čut in vero staršev, ker se ne strinjajo več z obitelji v nazorih o zakonu časti, trgovini.

Pa ker se je že tako zgodilo, se starši pomirijo misleči, da je naš čas in današnja izobrazba že enkrat taka, da bo njih sin, četudi ne v njihovi sredini, vsaj po svojem načinu ubral svojo pot, da bo našel sredstva za življenje, da jim bo morda celo pomagal, in da bo srečen po svoje. Žalibog se varajo starši v devetih slučajih od deset. Kadar študent visoko šolo zapusti, ne ve, kam bi se obrnil. Čudno! Znanstva, katera si je pridobil — nikdo jih ne mara, nikdo noče zanje kaj ponuditi.

Edino vporabo zamorejo najti v literarnem delu in v pedagogiki, t. j. ravno v oni vedi, ki uči vzgojevati ravno take ljudi, kakor je on. Čudno! Naobrazba je na Ruskem nekaj tako redkega; tedaj bi pričakovali, da je vsem najbolj draga in da jo vsi najbolj čislajo. A v resnici je ravno narobe. Potrebujemo mehanike; ker jih imamo premalo, naročamo si jih iz Evrope ter jih plačamo drago. Zakaj tedaj pravijo akademiško izobraženi (resnično naobraženi so pri nas redki), da so neobhodno potrebni, ko pa jim v istini vendar prisojamo tako malo vrednost in ko pri nas niti ne vedo, kaj bi delali. Zakaj dobi človek, ki se je izučil pri mizarju, zidarju ali kakem pleskarju, takoj 15—17 rublov, če je prost delavec, in 25 rublov, če je mojster ali podjetnik, medtem ko dijak sme vesel biti, če dobi 10 rublov. Ne govorim tu o literatih in uradnikih, ampak le o tem, kolikor zamore dijak zaslužiti v praktičnem življenju. Kako da plačujejo vlastelini, ki hočejo zboljšati svojo zemljo, da bi bila bolj plodonosna, kmetu 300—500 rublov, medtem ko dijaku ekonomije ali prirodoslovske ved še 200 ne dajo? Kako da pri gradbi železnic prosti kmetje zapovedujejo delavcem ne pa dijaki? Kako to, da, če je dijak dobil dobro službo, je ne dobi zaradi znanosti, katero je seboj princsel, ampak zaradi znanja, katero si je še po študijah pridobil.

Zakaj postanejo častniki oni dijaki, ki so pravo študirali, medtem ko matematiki in prirodoslovci postanejo uradniki? Zakaj prinese kmet, ki je skozi vse leto dobro živel, še 50—60 rublov domov, medtem ko dijak naredi 100 rublov dolga v enem letu? Zakaj plača ljudstvo učitelju 8, 9, 10 rublov na mesec, vseeno, li je cerkveni pevec ali dijak — bil? Zakaj trgovec noče sprejeti v službo kakega dijaka, zakaj mu ne da hčere za ženo, zakaj ga ne vzame v hišo, pač pa vzame kmetskega mladeniča? Odgovorilo se mi bode: ker družba ne ve ceniti naobrazbe, ker dijak, ki postane učitelj noče goljufati delavce, da jim noče jemati denarja; ker dijak, ki postane trgovec, noče opehariti kupce pri meri in vagi; ker sadovi naobrazbe niso tako očitni kakor prebrisanost in nevednost. Na to odgovarjam: temu more tako biti, a izkušnja me tudi drugače uči. Dijak sploh ne zna reči voditi, ne v dobrem, niti v slabem; in če jo razume, tedaj jo vodi po svoji nravi, po normalnem stanju, katero je v njem ustvarilo življenje neodvisno od

šole. Poznam enako število poštenih ljudi med dijaki kakor med drugimi sloji. Pa priznajmo, da je res, da akademiška naobrazba ustvari v človeku nekak določen čut pravičnosti, in da zaraditega neolikani ljudje jemljejo sebi enake zaupnike v službo, in da jih višje cenijo kakor dijake. Priznajmo, da je tako, a zakaj mi, takozvani naobraženci, mi zlahtniki, literati, profesorji, ki vendar razpolagamo z gotovimi sredstvi, zakaj ne vemo ničesar opraviti z dijaki, kakor da jim preskrbimo državne službe? Jaz zato ne računim z državno službo, ker plača države ni merilo za zasluge in znanosti. Vsakdo ve, da dijaki, odslovljeni častniki, ubožani vlastelini itd., kadar nimajo osebnih gmotnih sredstev več, pridejo v mesto ter po razmerju svojih zvez in velikosti zahtev dobijo službo v administraciji, in da se celo razžaljeni čutijo, če se jim dosega ne posreči.

Za me torej ni merodajna državna plača; a jaz vprašam, zakaj dotični profesor, ki da svojemu hlapcu 15 rublov ali tesarju 20 rublov, ne vzame službo iščočega dijaka, da se opravičuje rekoč, da mu službe dati ne more; kvečjemu mu obljubi, da bo zanj prosil pri tem ali onem znancu, ali mu ponudi 10 rublov za prepis kakega spisa, katerega hoče objaviti, t. j. profesor mu ponuja službo, v kateri dijak zamore porabiti le ona znanstva, katera si je pridobil v okrajni šoli, t. j. čitanje in pisanje. Medtem pa ni služb, v katerih bi rabil zgodovino rimskega prava, grško slovstvo in integralno računstvo praktiški.

In tako pride, da sin, ki se je vrnil z vseučilišča k svojemu očetu, v največ slučajih ne uresniči upanja svojih staršev, da je prisiljen, ako noče biti v nadlego domačim, sprejeti službo, za katero mu treba znati samo čitati in pisati in v kateri takorekoč tekmuje z vsemi čitanja in pisanja veščimi v Rusiji. Preostane mu še ena predpravica — dostojanstvo; toda tudi ta velja samo v državni službi, pri čem pa itak druge zveze in razmere v poštev pridejo, druga prednost je — liberalizem, za katerega pa tudi ne najde uporabe.

(Konec prih.)



Književno poročilo.

Ocena.

Računica za ljudske šole. Spisal Luka Lavtar. I. Nižja stopnja. Računanje v prostoru od 1 do 100. Drugi natisk. Cena 60 h. V Ljubljani 1909. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayer & Fed. Bamberg. Vsled odloka c. kr. ministrstva za bogočastje in uk z dne 29. septembra 1908, št. 30636, je raba tega zvezka obče dovoljena.

Na polju začetnega računskega pouka je vladala mnogo desetletij takozvana Grubijeva metoda, ki je postala po Močnikovih daleč razširjenih računnicah samovladarica v tem predmetu ne samo na Avstrijskem, temveč

daleč tje prek državnih mej. Grubejeva-Močnikova metoda je označena z besedama: „številne podobe“ in „vsestranska razprava števil“. Ona si sme lastiti zaslugo, da je postavila računski pouk na podlago ponazorovanja in ga napeljala tako v močen tir. Bolehala pa je ta metoda na pomanjkljivosti da ni usposabljala učencev, da bi sami našli računске zneske. Vselej in vsakikrat si jim moral pred oči postaviti dotično številno ali razstavno podobo, tako dolgo, dokler si niso dotičnega rezultata mehanično vcepili v glavo. In ako je katerega zapustil spomin, ni bilo mogoče začetniku, da bi samostalno našel znesek. (N. pr. $8 + 7 = ?$).

Druga napaka Grubejeve-Močnikove metode je bilo vsestransko razpravljanje števil, ki je učitelja primorala prezgodaj upeljati celo vrsto težkih pojmov. Že pri številu „dve“ so prišli na vrsto pojmi „manj“ (odštevanje), „krat“ (množenje), „polovica“ (deljenje in „v“ (ena v dveh — merjenje), preden so bili učenci zreli za to.

Takšna preišljevanja so menda metodike Hentschla, Tanka i. dr. napotile, da so nazaj posegli po misel, ki jo je bil že Pestalozzi prav zapopadel, ki se je pa potem popolnoma pozabila. S fino psihološko preišljenostjo je Pestalozzi poskusil vsako računanje speljati na števenje, oziroma vsako računanje izpeljati iz števanja. Vse računanje ni nič nego nekako posebno štetje. V tem smislu je seštevanje samo štetje za določeno število ednic dalje; odštevanje je istotako štetje za dotično število ednic nazaj; množenje je zopet seštevanje enakih seštevalnikov itd. Na ta način se dado štirje glavni računi celo preprosto razviti iz števenja drug za drugim. Iz tega pa sledi dalje korist, da namreč učitelj ni primoran prestopiti k pojmu in operaciji odštevanja, oziroma poštevavanja in razštevanja, preden niso dobro utrjene prejšnje operacije, na katere se mora naslednja naslanjati.

Prednosti števne metode se pač od novejših metodikov računstva v obče priznavajo; zaradi tega začnejo novejša računске začetnice večinoma, morebiti vse, po števeni metodi. Ampak vsestransko razpravljanje števil je tako prešinito njih kosti in možgane, da se ga mnogi obdelovalci novejših računíc ne morejo popolnoma rešiti. Ko so začeli s števno metodo, se vrnejo navadno po nekaterih predvajah v prištevanju in odštevanju, največkrat pri številu 5 nazaj k vsestranskemu razpravljanju. Ta postopek pomeni nasproti čisti metodi po številnih podobah, seveda, napredek in olajšanje računskega pouka. Vseeno pa še prezgodaj nastopijo daljne operacije. Izkušnja uči, da učenci prvega šolskega leta sploh še niso dovolj zreli, da bi razumeli težka pojma merjenja in deljenja.

Pisatelj pred nami ležeče knjige dosledno izvaja števno metodo. Knjiga je razdeljena v dva dela; prvi del je za prvo, drugi za drugo šolsko leto. V prvem se razpravlja računanje v številnem prostoru 1—20, v drugem pa številni prostor 1—100, kakor je predpisano in sploh običajno. Prvi številni prostor je razdeljen v prostoru 1—10 in 11—20. Pred številnim prostorom 1—10 so vaje za shvatanje števil 1—10 in njihov števil. Potem pride prištevanje števil 1—3 s pomočjo štetja; nadalje prištevanje števil 4 in 5, ki se izvaja iz prištevanja 1—3 ($4 = 3 + 1$, $5 = 3 + 2$). Prištevanje števil 6—9 se izvaja iz prištevanja števil 1—5 ($6 = 5 + 1$, $7 = 5 + 2$ itd.). Slično in po istih stopnjah se razpravlja odštevanje števil 1—9 v številnem prostoru 1—10.

Sedaj sledi prištevanje v številnem krogu 11—20 in to: a) brez prehoda iz prvega v drugi desetinski številni krog, b) s prehodom. Pred prištevanje

s prehodom so vselej postavljene potrebne dopolnilne in razstavne vaje, $9 + \cdot = 10$, $8 + \cdot = 10$ itd. ter $4 = 3 + \cdot$, $5 = 3 + \cdot$ itd. Slično se stopnjuje odštevanje.

Zdaj pride na vrsto obilno nalog, da se v spomin vtisne in utrdi, kar se je doslej naučilo. Tu so naloge o seštevanju pomešane z nalogami o odštevanju, vaje o prištevanju dvoštevilnih seštevancev k enoštevilnim, seštevanje treh in več seštevancev, dopolnilne vaje itd. Na koncu prvega dela se izpeljujejo mnogokratniki v številnem krogu do 20, ki se kar sami od sebe podajo iz vrstnih vaj seštevanja ($2 + 2 = 2 \times 2$, $2 + 2 + 2 = 3 \times 2$ itd.)

Potemtakem je torej vsa učna snov tako osnovana, da se sledeče vselej takorekoč samo od sebe poda iz poprejšnjega. Učencu, ki zna dalje šteti za 1, 2 in 3 zadostujejo mali migljaji učiteljevi, da sam najde vse naslednje zneske in da je glavna naloga učiteljeva to, da s pomočjo knjige vsako stopnjo tako dolgo vadi, dokler ne postane trajna last vseh učencev.

Nemara bo kdo ugovarjal, da merjenje in deljenje v prvem šolskem letu ne pride na vrsto. A to se da popolnoma upravičiti, zakaj 1.) učenci za te pojme na tej stopnji niso dovolj zreli, kakor smo že omenili. Koliko truda stane, da se jim zneski teh operacij v prvem šolskem letu vsaj mehanično vtepejo v glavo. V drugem šolskem letu, ko je množenje, ki se razštevaje nanj opira, dovolj utrjeno, ni nobene težave, da se to dopolni. 2. Vsepovsodi slišino tožbe učiteljstva, da je za prvo šolsko leto v računanju preveč snovi. Ako se bodo nemara kdaj na novo pregledavali učni načrti, odpade gotovo merjenje in deljenje v prvem šolskem letu, morebiti tudi množenje. Sicer pa je z odobrenjem pričujoče računic, v kateri se je ta del računanja v prvem šolskem letu izpustil, c. kr. ministristvo tudi to implicite odobrilo. Za to bodo sigurno učitelji in učiteljice, ki so se imeli s tem ukvarjati v prvem šolskem letu, iz srca hvaležni g. prof. Lavtarju.

Drugi oddelek naše računic, ki je določen drugemu šolskemu letu, vsebuje: a) Računanje v številnem prostoru 1—100, b) Osnovni ulomki, c) Razširjanje številnega prostora 1—1000, č) Denarji, mere in uteži. Največji del omenjene naloge spada seveda k prvemu odstavku. Tudi tukaj je snov jako skrbno po stopnjah razdeljena, tako da se vsaka naslednja stopnja skoro sama od sebe poda iz poprejšnjih vaj. S tem se samostalnost in samodelavnost učencev močno pospešuje. Ker seštevanje in odštevanje v razširjenem številnem krogu, ko so se te vaje v prostoru do 20 tako vestno in skrbno vršile, ne dela nobenih težkoč, se tu posebno poudarja množenje, merjenje in deljenje. Da je več izpremembe v razvijanju poedinih operacij in da se varujejo učenci brezmiselnega mehanizma, in tudi da se lahko večkrat nazaj poseže po poprejšnjih operacijah v svrhu ponavljanja, se ne razpravljajo vse stopnje iste operacije kar po vrsti, ampak težje stopnje poprejšnje operacije pridejo na vrsto po pripravljajočih, lažjih vajah naslednje operacije. Tako se n. pr. najprej razvija samo seštevanje in odštevanje osnovnih števil v številnem prostoru do 30, potem pridejo na vrsto mnogokratniki v tem omejenem krogu. Zdaj pride seštevanje desetinskih in osnovnih števil v prostoru do 100; temu se pridruži odštevanje po istih stopnjah, dočim prištevanje dvoštevilnih števil pride na vrsto šele po mnogokratnikih v prostoru 1—100; zadnja stopnja seštevanja (dvoštevilčna števila k dvoštevilčnim) pride še pozneje na vrsto. — Vsled te dobro premišljene razvrstitve snovi je mogoče, da se v mnogo večji meri nego je to pri običajni razporedbi mogoče, ravnamo po načelu: „Najprej lažje, potem težje“ ali „od lahkega h težkemu“.

Psihološko fino preiščeno je ponazorovanje posameznih operacij z več(dvo)imenskimi števili. Operacija $54 + 25$ pri računanju iz glave se tako-le razvija: Najprej se računa $5 \text{ dl } 4 \text{ cl } + 2 \text{ dl } 5 \text{ cl} = ?$ Na tem primeru je učencu takoj jasno, da je treba šestovati 5 dl in 2 dl in pa 4 cl in 5 cl . Sedaj pride naloga $5 \text{ D(esetic)} 4 \text{ E(dnice)} + 2 \text{ D } 5 \text{ E} = ?$ Ako smatramo v tej nalogi „Desetice“ in „Ednice“ za imenovanja dotičnih števil, se poda rešitev po prejšnji nalogi brez daljšega razjasnjevanja. Tako smo si pa tudi sezidali most k rešitvi naloge $52 + 25 = ?$, ki se razlikuje od prejšnje samo v tem, da imenovanja števil niso naravnost zapisana, ker jih je lahko posneti po mestu, na katerem stoje.

Posebej moramo tu omeniti tudi „porabne naloge“. Najprej vzbujajo pozornost njih število. Pisatelj se očitno trudi odvrniti tožbo učiteljstva, ki se vedno in vedno ponavlja, da število uporabnih nalog v računicah ne zadostuje. Pa tudi izbiranju in razvrstitvi stvarnih razmer, iz katerih so povzete uporabne naloge, je posvetil več brižnosti nego je čestokrat običajno. Uporabne naloge se gibljejo vseskozi v obzornem krogu učencev. Saj je samo ob sebi umevno, da je prava sodba o medsebojnem razmerju številnih podatkov odvisna od jasnega razumenja stvarnih razmer. Brez tega razumenja je nemogoče, da se uporabni račun prav izračuni. Ako je torej potrebno, da učitelj na dolgo in na široko pojasnuje stvarne razmere, preden se začne računati, se ne odvzame samo računanju znaten del časa, ki je njemu odmerjen, ampak stvarne razmere zahtevajo čestokrat vso pozornost učencev, da jim ni mogoče prav razsoditi razmerja številnih podatkov in njih medsebojne odvisnosti. Učenec nazadnje pač samo ugiba. — Tudi posredni pouk, ki ga imamo malone v vseh razredih naših šol, zahteva, da učenec zamore uporabne naloge reševati brez dolgih pojasnjevanj. Da bi se izognil omejenim težkočam, je pisatelj razdelil uporabne naloge po vsebini v skupine in te-le razvrstil po težkoči: najprej lahke, potem težje. Tako nahajamo v tej računici skupine nalog: o zaslužku in pričuvku, utežne in časovne račune, račune o cenah itd.

Ali je treba še dostaviti kaj? Našim mlajšim štajerskim učiteljem — in k tem spada menda večina slovenskih štajerskih učiteljev; saj je letos že 34. leto, odkar poučuje prof. Lavtar na mariborskem učiteljišču — je Lavtarjeva metoda itak znana. Ne dvomim, da bodo z veseljem segli po knjigi, ki jim bo omogočila poučevati po tisti metodi, v katero jih je uvedel njih izkušeni učitelj.

H. Schreiner.



Razgled.

Listek.

* **Koliko goveje živine je na zemlji?** Neki časnika je izračunal da se največ goveje živine na zemlji nahaja v Severni Ameriki, in sicer 66.86 milijonov, v Argentini 21, na Nizozemskem 1.7, na Ruskem 42.2, v vzhodni Indiji 52, v Nemčiji 19.3, na Francoskem 14.3, v Avstro-Ogrski 16, v Avstraliji 8.34, v Italiji 5, v Rumunski 2.59, v Bulgariji 1.8, v Švici 1.4, v Kaplandiji 1.9, na Angleškem 11.7, v Belgiji pa 1 milijon glav.

* **Odborova seja „Slovenske Matice“ dne 3. marca 1909.** Predsednik naznani, da je iz odbora izstopil g. ravnatelj Fran Wiesthaler; za njegovo dolgoletno in marljivo delovanje se mu izreče iskrena zahvala. Umrla sta ustanovnika Ivan Kuralt in dr. Janko Serbec, ki je bil med prvotnimi utemeljitelji „Matice Slovenske“ (1864). Nadalje se spominja predsednik stoletnice M. Majarja in Ljud. Gaja. Odbor potrdi predsednikovim mnenjem o organizaciji našega znanstvenega dela. Letošnji občni zbor bo v pondeljek, dne 19. aprila ob 8. uri zvečer. Od zadnje odborove seje (od Božiča) so zborovali reklamni, gospodarski, zemljevidni in knjižni odsek; delalo pa se je tudi v krajepisnem in tehničnem odseku. — Tisti dosedanjí člani, ki niso plačali članarine za l. 1908, se po § 5. društvenih pravil izbrišejo izmed letnikov. — Knjige za prošlo leto, ki so že vse razpečane, so sicer pozitivne, vendar se je pokrilo le malo deficita iz prejšnjih let; zato bo treba v tekočem letu posebno štediti. Pri konkurzu za tisk letošnjih publikacij se bodo uvaževale vse slovenske tiskarne. „Simon Gregorčičev sklad veseličnega odseka Unec-Rakek“ vzame Matica v oskrbo. „Bleiweisov Zbornik“ bo obsegal kakih 10 tiskanih pol; prispevke so že obljubili n. pr. g. dr. Demeter Bleiweis vitez Trsteniški, dr. Lončar, dr. Prijatelj, dr. Štebinger, dr. Pustotnik, dr. Ilešič, dr. Tomišek; upamo tudi pridobiti dr. Murka, in dr. Štrekelja in prof. Grafenauerja. Dr. Potočnika opis „Koroške“ bo ilustriran. Dr. Iv. Prijatelja prevod iz rusčine „Onjegiu“ bo kualu gotov. — Za l. 1910. se pripravlja večja knjiga o francoski dobi (dr. Vidic: Tajna korespondenca ilirsko-avstrijska. Dr. Avg. Kočnjak: Ustava in uprava francozka z razvojnega stališča državnopravnih ved. Sandri-Majster: Vojno kretanje na Kranjskem (po vojnem arhivu). Ilešič-Prohaska: Ilirija in jugoslov. literatura. Vrhovec-Vrhovnik; Vrhovčevi o francoski dobi. Dr. Gruden: Narodopisno blago o francoskih časih itd. — Gajevo - Vrazovo „Ilirsko dobo“ opiše dr. Branko Drechsler v Zagrebu. — Opis „Štajerske“ izdela do l. 1912 g. dr. Fr. Hauptmann ml. v Gradcu, a Prekmursko doda g. A. Trstenjak. — Društveni predsednik je slov. zgodovinarjem razposlal poziv za spisovanje „Zgodovine slovenskega naroda“; odziv je dovoljen; gg. pisatelji se v kratkem sestanejo na posvetovanje. Organiziralo se je prevajanje iz slovanskih literatur kakor glede na izbor tako glede na prevajatelje; v poštev pridejo le prevodi po izvirnikih. — Ukrene se o predlogu g. učitelja Svanjaka na Koroškem naj bi se sistematično nabirala narodna rastlinska imena, i o nekaterih rokopisih. „Matica izda ‚Zbrane spise‘ dr. Jan. Mencingerja ter uredi svojo knjižnico. V zadnjem času ji je delo več krajevnega građiva. Zemljevid je do nekaterih dvomljivosti v pisavi imen izdelan, gre sedaj zato, kdaj ga bo vojaški geogr. zavod mogel tiskati. Zemljevidu se doda polno kazalo imen. Za tehnični slovar se že prepisuje določeno građivo. Tajnikovo poročilo o tekočih poslih se vzame na znanje; za 1909. je plačalo le še malo članov.

* **Raziskovanje Mrtvega morja.** V Palestino je šla družba 20 učenjakov-prirodnancev, zbranih iz Francije, Belgije, Nemčije, Anglije in Amerike, da raziskavajo Mrtvo morje. Najeli so edini parnik, ki vozi po Mrtvem morju za nedoločen čas, na katerem so se stalno naselili. Družba namerava že dosedaj znane lastnosti morja temeljito preiskati. Znano je namreč, da so se na mestu, kjer je danes morje, katero je 75 km dolgo in 16 km široko, nahajala mesta. Morje je nastalo na ta način, da je glavni dotok, reka Jordan, premenil svojo strugo in napolnil globoko kotlino do vrha. Morje leži 436 m pod gladino Sredozemskega morja, in vsebuje njegova voda 26.25% soli, medtem ko ima navadna morska voda le 4% soli. Zato je tudi specifična teža te vode petkrat večja kakor navadne morske vode. V morju ne živi nobena riba, sploh nobena vodna žival, in ne raste nobena rastlina. Tla so iz asfalta in soli. Verjetno pa je, da mora biti ta voda v izredni meri zdravilna in se namerava na podlagi raziskovanj omenjene družbe napraviti ob morju več zdravilnih kopališč.

* **Letošnja izredno mrzla zima** nas spominja nehoté mrzlih zim prošlih časov. V 18. stoletju so bile posebno mrzle zime v letih 1709, 1740, 1776 in 1799 — v 19. stoletju 1804, 1814, 1820 in 1830. — Leta 1776. je bil na Donavi pri Dunaju 3 čevlje debel led. — Leta 1740. so sezidali na Nevi na Ruskem 52 čevljev visoko ledeno palačo, katere temeljni

zidovi so bili iz 6 čevljev debelih ledenih plošč. Krasno stebrovje in ledeni kipi so krasili njeno notranjost in krasno kupolo. Napravili so iz izrednih kosov ledu tudi topove pri vходу, iz katerih so oddali povodom prihoda carja, občudovat ledeno krasoto, pozdravne strele. Istega leta je poginilo v Parizu vsled mraza okoli 20.000 ljudi in še enkrat toliko živali. Ptice so padale na tla in v predmestjih so našli vsako jutro srne, zajce in jelene, katere je prignal hud mraz v bližino človeških bivališč. — Zadnja najhujša zima je bila leta 1890/91.

* **O prihodnjih Nobelovih nagradah.** Glede razdelitve Nobelovih nagrad za leto 1909 se poroča, da dobi nagrado za mirovno akcijo mednarodni mirovni bureau v Brnu, ali pa belgijski minister Becznaert. Nagrado za leposlovje dobita menda belgijska pesnika Verhaeren in Maeterlinck.

* **Čehi na Nižjeavstrijskem.** Nemci se po pravici boje češke vztrajnosti in žilavosti. Dočim je bilo na Nižjeavstrijskem leta 1880 le 68.158 Čehov, jih je bilo leta 1890 že 98.117 (+ 44%), a leta 1900 pa že 142.778 (+ 46%). Med Čehi na Nižjeavstrijskem je 10.760 kmetovalcev (1¹/₂% vseh posestnikov), 80.065 industrijcev (6.6%), 20.368 pri trgovini in prometu (3.6%), 9623 v državnih, deželnih in občinskih službah (2%) in 4869 vojakov (10.1%). Samostojnih je Čehov 11.776 (2.2%), uradnikov 1698 (1.4%), delavcev 51.282 (17%), dнарnarjev 5826 (7.6%), rodbinskih 51.655 (3.8%). Samo pri 4 filijalkah „Živnostenske banke“ je 217 uradnikov. Vloge so dosegle 26 milijonov kron.

Pedagoški paberki.

* **Narodna vzgoja na Laškem.** Koledar družbe sv. Cirila in Metoda za leto 1909 ima spis o šolstvu med Beneškimi Slovenci. Tu beremo (na str. 37) kako tendenciozne berilne sestavke imajo šolske knjige po Laškem. Berila navajajo nekatere zgodovinske dogodke iz leta 1848. in 1849., kakor o milanski ustaji, kjer je razdivjana množica vpila: „Abbasso l'Austria, morte ai Tedeschi“ (Doli z Avstrijo, smrt Nemcem). To branje je takoj na prvih straneh in dotični strupeni vzkliki so natisnjeni z ležečimi črkami tako, da jih otrok ne more prezreti. — Kako nespametna je vzgoja ljudskih množic s tako izzivajočim poukom. Kaj boljšega za vzgojo mednarodne ljubezni in zmernosti bi vendar pričakovali o narodu s toliko kulturo, o narodu ki ima najstarejše vseučilišče na svetu (v Bologni, staro nad 800 let) itd., ter se ponaša s pisateljem Edmondo de Amicisom, ki je spisal zlato mladinsko knjigo „Srce“! Slaba je še blažena kultura in površen je še splošni napredek za svete pravice vsakega človeka in za vsak narod.

F.F.L.

* **Mora biti vedno spis?** Pod tem naslovom je objavil g. Roscher v „Neue Bahnen“ zanimivo črtico. Njemu ni glavna naloga, da sestavijo učenci vedno celoten, zaokrožen spis. Včasih stavi nalogo n. pr.: Greste mimo dvorišča. Pri vratih stoji majhen fant, ki je danes prvič oblekel hlače. V roki ima bič. Pride proti vam ter bi rad katerega udaril. Kaj porečete fantku? Ali: Na potu ste v šolo. Ko pridete do železnice, bije osmo uro. Kaj porečete v tem trenutku?

Gotovo je, da učencem snov jako ugaja, ker je vzeta iz življenja. Učencem ni treba dolgo premišljevat; zamislijo se hitro v situacijo.

* **Narodnostna vzgoja.** Nemški okrajni šolski svet v Brnu je izdal odredbo, v kateri poziva učiteljstvo, naj § 71 učnega reda, kateri govori o narodnostni vzgoji, bolj upošteva kakor se je to do sedaj godilo.

Deželni šolski svet moravski je ukazal podrejenim šolskim vodstvom:

1. Akoravno moramo učence na višji stopnji seznaniti z besedami tujega izvira, naj se raba tujk kolikor mogoče omeji. Zato se naj tujke i v uradnem poslovanju opuste. Sploh pa je gledati v vseh učnih predmetih na čist in lep jezik.

2. Pri rabi imen za posamezne mesece se učenci opozorijo na stara nemška imena. Odpravo sedaj veljavnih imen ne more doseči le šola. To bi se imelo zgoditi potom uradnega ukaza za vso državo.

3. Pri pouku zgodovine se morajo učenci seznaniti z dogodki, ki so važni za zgodovino nemškega ljudstva. (Spominski dnevi.)

4. Želeti je, da se učiteljstvo v mesečnih konferencah pogovori, katera sredstva je uporabiti pri narodnostni vzgoji, ne da bi šola prekoračila postavne meje. V kolikor je treba učence seznaniti z nemškimi obrambnimi društvi (Schutzvereine), je pripuščeno taktu posameznih učnih oseb.

* **Verouk v ljudski šoli.** Na Virtemberškem se je vnel hud boj proti verouku v ljudski šoli. Sedaj je boja konec. Zbornica je s 46 glasi proti 36 odklonila predlog za odstranitev verouka. S tem je na Virtemberškem napočila doba konfesionalne šole.

* **Dunajsko šolstvo.** Dne 1. oktobra 1908. so vpisali v dunajske ljudske in meščanske šole 117.501 dečkov in 120.140 deklic. Poučuje se v 2262 deških, 2318 dekliških in 46 mešanih oddelkih. Dobo 6 let še ni doseglo 2463 dečkov in 1847 deklic. Več kakor 14 let šteje 661 dečkov in 732 deklic. Za 252 anormalnih otrok sta 2 deška oddelka, 1 je za deklice, 18 pa je mešanih. Od teh je 11 oddelkov za gluhoneme, 1 za slepe in 9 za slaboumne otroke.

Kronika.

* **Nova podružnica družbe sv. Cirila in Metoda** se je ustanovila v Čepovanu. Nova podružnica obeta postati najmočnejša in najdelavnejša med goriškimi podružnicami. Čepovanska podružnica šteje namreč že sedaj 80 članov razen podpornikov. Čast takšni narodni zavednosti in požrtvovalnosti!

* **Delovanje „Schulvereina“.** V zadnjem času se je ustanovilo 17 novih podružnic nemškega „Schulvereina“ med temi 9 na Štajerskem in 1 na Koroškem. Vseh podružnic je sedaj 1411. V zadnji seji je „Schulverein“ dovolil med drugimi sledeče podpore: za zidanje šole v Velenju, za šolsko kuhinjo v Laškem, za učila v Št. Ilju, za zgradbo in opravo podružnične šole v Rodinah pri Črnomlju, za učiteljščnike v Celovcu za razne „Studentenheime“ po Slovenskem itd.

* **Kako delajo Čehi.** Češko šolsko društvo je ustanovilo zadnje čase dve zasebni meščanski šoli v Brnu in v Konjicah. Kdaj bo pač naše šolsko društvo moglo začeti misliti na meščanske in srednje šole? Kadar bo prevzel vse Slovence duh narodne požrtvovalnosti, kakršna je splošno med Čehi.

* **Gališki deželni zbor za prosveto.** Gališki deželni zbor je dovolil za privatno gimnazijo v Tešnu 5000 K, za konvikt na tem zavodu 28.000 K in za Sokolska društva 10.000 K.

* **Društvo „Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks“.** Umrli so ti-le društveniki in sicer: 30. decembra 1908 g. Josip Čížek nadučitelj v p. v Pilstanju, 8. januarja 1909 g. Alojzij Keller, nadučitelj v Ratten-u in 20. februarja 1909 g. Juraj Schiwolava, nadučitelj v Neudau-vu. Doklado 6 K je vplačati do šredi aprila.

Odbor.



JAVŮREKOVA

Palestina s tičjega pogleda

je povsod poznan kot najboljši zemljekaz za bibliški pouk in za **razjasnjevanje zemljepisnih temeljnih pojmov.**

Risba zemljevida je taka, da ga vsak učenec takoj razume.

Odobren od preč. knezoškof. konzistorija v Pragi in od c. kr. ministrstva za bogočastje in uk.

Krasen barvotisk 137 × 73 cm napet na platno 14 K; s skobami 15 K.

Če se direktno naroča — znižana cena. Zahtevajte prospekt!

Pošilja ga učitelj **J. B. Škorpil**, Praga, VII—748.

RAZPIS NATEČAJA.

Učiteljske službe.

Št. 74/III.

Na petrazredni ljudski šoli pri **Sv. Benediktu v Slov. Goricah** se namesti služba učiteljice z rednimi dohodki po II. krajnem razredu in sicer stalno.

Prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do konca meseca sušca t. l. pri krajnem šolskem svetu pri **Sv. Benediktu v Slov. goricah**. Dokazati je znanje obeh deželnih jezikov.

Okrajni šolski svet **Sv. Lenart v Slov. gorici**, dne 22. februarja 1909.

Predsednik.

Št. 321/I.

Na trirazredni ljudski šoli v **Svičini** se stalno namesti služba učiteljice z rednimi dohodki po II. krajnem razredu in z opremljeno sobo.

Prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do konca marca t. l. pri krajnem šolskem svetu v **Svičini**, pošta Gornja Kungota.

Dokazati je znanje obeh deželnih jezikov.

Okrajni šolski svet **Maribor**, dne 22. februarja 1909.

Predsednik.

Št. 401/I.

Na trirazredni ljudski šoli pri **Sv. Juriju ob Pesnici** se stalno namesti učiteljska služba z rednimi dohodki po II. krajnem razredu.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do konca marca t. l. pri krajnem šolskem svetu pri **Sv. Juriju ob Pesnici**, pošta Gornja Sv. Kungota.

Dokazati je znanje obeh deželnih jezikov.

Okrajni šolski svet **Maribor**, dne 22. februarja 1909.

Predsednik.

Naprednemu in zavednemu učiteljstvu!

Vsakdo bodi naročnik „Zavezinih“ listov, ki so:

Učiteljski Tovariš **Popotnik**
Zvonček **Domače ognjišče.**

POPOTNIK

izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrt leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

Naročnino in reklamacije

sprejema »Zavezin« blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnatelju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Kokoschineggallee.